

RAPORT Z WIZYTACJI

(ocena programowa)

**dokonanej w dniach 25 – 26 października 2012 r. na kierunku „ochrona środowiska”
prowadzonym w ramach obszarów nauk przyrodniczych oraz nauk rolniczych, leśnych i
weterynaryjnych na poziomie studiów pierwszego i drugiego stopnia
o profilu ogólnoakademickim realizowanych w formie stacjonarnej i niestacjonarnej
na Wydziale Biologiczno-Rolniczym Uniwersytetu Rzeszowskiego.**

przez zespół oceniający Polskiej Komisji Akredytacyjnej w składzie:

przewodniczący: prof. dr hab. Krzysztof Fortuniak – członek PKA

członkowie: prof. dr r hab. Piotr Dawidowicz – ekspert PKA,
prof. dr hab. Bogdan Wosiewicz – ekspert PKA, członek PKA
mgr Edyta Lasota - Beżek – ekspert ds. formalno-prawnych PKA
Ewa Trzeciak – ekspert PKA, przedstawiciel
Parlamentu Studenckiego RP

Krótką informacją o wizytacji

Przesłanką przeprowadzenia wizytacji w Uniwersytecie Rzeszowskim na kierunku „ochrona środowiska” jest zakończenie pierwszego cyklu kształcenia tj. wypromowanie pierwszych absolwentów.

Wizytacja została przygotowana i przeprowadzona zgodnie z obowiązującą procedurą po zapoznaniu się członków Zespołu Oceniającego z raportem samooceny. Raport Zespołu Oceniającego został opracowany na podstawie przedstawionej w toku wizytacji dokumentacji, przeprowadzonych hospitacji zajęć, analizy wylosowanych prac dyplomowych i ich recenzji, spotkań z nauczycielami akademickimi i studentami ocenianego kierunku studiów oraz przedstawionej bazy dydaktycznej w której prowadzone są zajęcia dydaktyczne.

Załącznik nr 1 Podstawa prawna wizytacji

Załącznik nr 2 Szczegółowy harmonogram przeprowadzonej wizytacji uwzględniający podział zadań pomiędzy członków zespołu oceniającego.

1. **Koncepcja rozwoju ocenianego kierunku formułowana przez jednostkę**

Uniwersytet Rzeszowski powstał w 2001 roku z połączenia 3 ośrodków akademickich: Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Filii UMCS w Lublinie i Zamiejscowego Wydziału Ekonomii Akademii Rolniczej w Krakowie. Tradycje akademickie tych jednostek sięgają w lata 60. i 70. XX wieku. Misja i Strategia Uniwersytetu Rzeszowskiego została przyjęta przez Senat uchwałą nr 46/02/2009 w dniu 26 lutego 2009 r. „Strategia rozwoju Uniwersytetu Rzeszowskiego”. Stanowi ona obszerny dokument szczegółowo określający misję Uniwersytetu, główne założenia strategii, ogólne cele programowe w głównych obszarach działania, oraz cele szczegółowe i środki realizacji strategii. Formułując swoją misję Uniwersytet Rzeszowski identyfikuje się jako członek „rodziny uniwersytetów” wierny uniwersalnym celom: dążeniu do prawdy, otwartości na wiedzę oraz poszanowaniu godności człowieka i szacunku dla tożsamości historyczno-kulturowej regionów oraz państw. Jednocześnie Uniwersytet gwarantuje wysoki poziom badań naukowych, tworzy optymalne warunki studiowania oraz przekazuje wiedzę na wysokim poziomie i zapewnia zdobycie odpowiednich kwalifikacji zawodowych. Do głównych założeń strategii Uniwersytetu należą między innymi: wysoka jakość kształcenia, zróżnicowana oferta dydaktyczna dostosowana do potrzeb rynku pracy, przygotowanie absolwentów do konkurencji na rynku pracy, wysoki poziom infrastruktury dydaktycznej i badawczej, wysoki poziom badań naukowych i kwalifikacji pracowników oraz partnerskie relacje pomiędzy studentami a pracownikami. Szczegółowe sposoby realizacji powyższych założeń sprecyzowano w rozdziale IV „Strategii rozwoju Uniwersytetu Rzeszowskiego”.

W ramach Wydziału Biologiczno-Rolniczego prowadzone jest kształcenie na pięciu kierunkach studiów: „architektura krajobrazu”, „biologia”, „ochrona środowiska”, „rolnictwo” oraz „technologia żywności i żywienia człowieka”. Studia I stopnia na kierunku „ochrona środowiska” utworzone zostały uchwałą Senatu UR z dnia 28 września 2006 r. od roku akademickiego 2007/2008, a studia II stopnia uchwałą Senatu UR z dnia 29 kwietnia 2010 od roku akademickiego 2010/2011.

Wydział Biologiczno-Rolniczy UR sformułował swoją strategię, która wpisuje się w misję Uczelni. Strategię tę zawierają dwa dokumenty dostępne na stronie internetowej Wydziału i przekazane Zespołowi oceniającemu PKA w czasie wizytacji:

- 1) „Strategia rozwoju rolniczego szkolnictwa wyższego w strukturach Uniwersytetu Rzeszowskiego jako Centrum Kształcenia Regionalnego”
- 2) „Strategia rozwoju nauk przyrodniczych na Wydziale Biologiczno-Rolniczym Uniwersytetu Rzeszowskiego”

Opracowując strategię dla Wydziału, na którym jest prowadzone kształcenie w ramach ocenianego kierunku, władze Wydziału dokonały wyboru obszarów badań naukowych stwarzających możliwość uzyskania pewnych rozwiązań w nauce i gospodarce. Do tych badań należą: a) badania środowiska naturalnego dotyczące zdrowotności, produkcji ekologicznej żywności i zachowania różnorodności biologicznej, b) technologia wytwarzania żywności, c) mikro i nanotechnologie, d) biologia molekularna i biotechnologia oraz e) bioinformatyka.

Koncepcja kształcenia na ocenianym kierunku wiąże się z misją Uczelni, którą jest m.in. kształcenie studentów i prowadzenie badań naukowych, oraz strategią Wydziału,

w której problemy ochrony środowiska mieszczą się w priorytetowych kierunkach badań. W misji Uniwersytetu Rzeszowskiego znajduje się również wyraźne odniesienie do roli jaką Uniwersytet pełni wobec regionu i możliwości jakie stwarza położenie geograficzne Rzeszowa. Kształcenie na kierunku „ochrona środowiska” znakomicie wpisuje się w potrzeby regionu wynikające z istnienia ponadprzeciętnych walorów przyrodniczych południowo-wschodniej Polski, jak i z dynamicznego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, co stwarza możliwości pojawiania się różnych zagrożeń środowiska. W trakcie studiów student zdobywa wiedzę teoretyczną i praktyczną z zakresu przyrodniczych aspektów ochrony środowiska. Zasoby kadrowe, materialne i prowadzone badania naukowe pozwalają na kształcenie specjalistów potrafiących kompleksowo ocenić stan środowiska i wskazać zagrożenia. Opracowując koncepcję kształcenia, władze Wydziału we właściwy sposób wykorzystywały potencjał kadrowy i zasoby materialne, tworząc taki właśnie profil absolwenta. Świadomie ograniczone zostały typowo inżynierskie aspekty ochrony środowiska (studia o profilu ogólnoakademickim) na rzecz głębszego poznania procesów przyrodniczych, powiązań ekologicznych, analiz laboratoryjnych, badań środowiskowych itp. Tak ujęta koncepcja kształcenia odpowiada zakresowi wiedzy i umiejętności właściwych dla tego kierunku studiów. W opracowaniu koncepcji kształcenia wykorzystano system krajowych ram kwalifikacji. Efekty kształcenia zostały zdefiniowane w kategoriach wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Zostały one zaprojektowane w oparciu o dwa obszary kształcenia: w zakresie nauk przyrodniczych oraz w zakresie nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych. Daje to możliwość nabycia szerokiej wiedzy podstawowej z obszaru nauk przyrodniczych, umożliwiającej poznanie struktury i funkcjonowania środowiska przyrodniczego w ekosystemach naturalnych oraz zmienionych przez człowieka, jak również pogłębionych umiejętności w rozwiązywaniu problemów środowiskowych, związanych z korzystaniem z zasobów środowiska, zapobieganiem i ograniczaniem jego degradacji oraz ochroną wartości przyrodniczych. Pozytywnie ocenić należy różnorodność oferty edukacyjnej. Studenci I stopnia mają możliwość wyboru dwóch bloków specjalistycznych (Biologia w ochronie środowiska, Nauki rolnicze w ochronie środowiska), natomiast studenci II stopnia trzech specjalności (Ochrona środowiska agrarnego, Ochrona wód powierzchniowych i terenów podmokłych, Analityka i toksykologia środowiska) oraz listy przedmiotów do wyboru.

W procesie ustalania koncepcji kształcenia na ocenianym kierunku, bazującego generalnie na standardach kształcenia (z 2007 roku), udział brali zarówno interesariusze wewnętrzni jak i zewnętrzni. Uczestniczyli oni również w opracowaniu nowego programu zgodnego z Krajowymi Ramami Kwalifikacji. Do interesariuszy wewnętrznych mających kluczowy wpływ na wypracowanie koncepcji kształcenia należą przede wszystkim pracownicy naukowo-dydaktyczni Wydziału Biologiczno-Rolniczego UR, prowadzący badania naukowe w obszarach, dziedzinach i dyscyplinach naukowych związanych z kierunkiem (badania o dużym stopniu interdyscyplinarności). Ich wiedza i doświadczenie stanowiły podstawę wypracowania koncepcji kształcenia na kierunku „ochrona środowiska”. Koncepcja kształcenia uwzględnia również posiadaną i mocno w ciągu ostatnich lat rozwijaną bazę dydaktyczną. Podczas spotkania z zespołem wizytującym pracownicy Wydziału potwierdzili możliwość aktywnego wpływania na kształtowanie koncepcji kształcenia na

Wydziale, w tym na kierunku „ochrona środowiska”. Również studenci tego Wydziału, a zwłaszcza przedstawiciele samorządu studenckiego uczestniczący w pracach Rady Wydziału oraz innych ciał kolegialnych, mają możliwość wpływania na koncepcję kształcenia. Należy jednak zaznaczyć, że nie wszyscy studenci uczestniczący w spotkaniu z zespołem PKA wiedzieli, że mogą wywierać wpływ na realizowany program studiów. Nikt z obecnych nie zgłaszał dotychczas własnych uwag w tym zakresie. Przedstawiciele studentów i doktorantów są również członkami Wydziałowego Zespołu ds. Zapewniania Jakości Kształcenia. Programy studiów, w tym ocenianego kierunku, poddawane są weryfikacji i doskonalone, co jest podstawowym zadaniem Komisji dydaktycznych ds. kierunków, współpracującego z dziekanem ds. jakości kształcenia i zespołem ds. zapewnienia jakości kształcenia. Cenną inicjatywą Wydziału mającą na celu szersze włączenie interesariuszy wewnętrznych w doskonalenie procesu kształcenia jest przygotowywany wydziałowy „Przewodnik do jakości kształcenia” jaki ma zostać zamieszczony na stronie internetowej Wydziału.

Spśród interesariuszy zewnętrznych, z którymi Wydział ściśle współpracuje i których wpływ na kształtowanie koncepcji kształcenia został potwierdzony podczas wizytacji, wymienić należy głównie Bieszczadzki Park Narodowy, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska, Wydział Ochrony Środowiska i Rolnictwa Urzędu Marszałkowskiego, Lasy Państwowe, Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną czy Okręgowy Związek Hodowców Koni. Przedstawiciele tych instytucji uczestniczący w spotkaniu z zespołem wizytujący potwierdzili ścisłą współpracę z Wydziałem Biologiczno-Rolniczym UR zarówno na polu naukowym jak i dydaktycznym. Instytucje te uczestniczyły w konsultacjach przy projektowaniu kierunkowych efektów kształcenia, zwracając przede wszystkim uwagę na kształcenie umiejętności wykorzystania wiedzy w praktyce np. podczas zajęć terenowych i praktyk studenckich (władze Wydziału przedstawiły zespołowi wizytującemu oficjalne opinie Instytucji o przygotowywanym programie studiów i oczekiwaniach odnośnie kwalifikacji absolwentów). Podczas spotkania z Zespołem Wizytującym interesariusze zewnętrzni podkreślali ścisłe kontakty obustronne, wpływ na koncepcję kształcenia (np. „*absolwent o szerokich możliwościach*”), także na programy specjalności (np. utworzenie specjalności ***ochrona wód powierzchniowych i terenów podmokłych***), ale i na przedmioty (np. wykłady z prawa w ochronie środowiska) oraz treści nauczania i umiejętności (np. „*absolwent musi umieć napisać wniosek o fundusze ...*). Udział interesariuszy zewnętrznych we wskazanych obszarach należy uznać za konstruktywny i istotny. Współpracujące instytucje umożliwiają ponadto zwiększenie atrakcyjności zajęć dydaktycznych (np. BPN to „*żywe laboratorium*”, różnorodne zajęcia pokazowe i terenowe, praktyki w różnych instytucjach i miejscach, realizacja prac dyplomowych, wskazywanie tematów takich prac itd.), a specjaliści z tych instytucji prowadzą zajęcia na wizytowanym kierunku. Należy zaznaczyć, że dotychczasowe spotkania z przedstawicielami tych instytucji miały najczęściej charakter dwustronny, a spotkanie w czasie wizytacji było bodajże pierwszym w tak licznej grupie. Zarówno władze Wydziału jak i obecni przedstawiciele interesariuszy zewnętrznych dostrzegli w spotkaniach tego typu duży potencjał w zacieśnianiu dalszej współpracy i udoskonalaniu procesu kształcenia - w trakcie spotkania pojawiły się pierwsze pomysły dalszego udoskonalenia programu

studiów na ocenianym kierunku; zadeklarowano również potrzebę dalszych spotkań. Fakt ten pozwala pozytywnie wnioskować o pogłębianiu się dalszej współpracy w dziedzinie doskonalenia programu studiów.

Prowadzone prace nad dostosowaniem kierunku do wymagań znowelizowanej ustawy i Krajowych Ram Kwalifikacji niewątpliwie wykorzystano dla pełniejszego dostosowywania kierunku do zmieniających się warunków zewnętrznych na terenie Podkarpacia.

Ocena końcowa 1 kryterium ogólnego: w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych:

1) Koncepcja kształcenia na kierunku „ochrona środowiska” sformułowana przez Wydział Biologiczno-Rolniczy Uniwersytetu Rzeszowskiego powiązana jest ściśle zarówno z misją Uczelni jak i ze strategią Wydziału. Wydział dokonał wyboru obszarów badań naukowych stwarzających możliwość uzyskania pewnych rozwiązań w nauce i gospodarce. Założenie koncepcji kształcenia na tym kierunku ma związek z bogactwem przyrodniczym regionu i uwarunkowaniami gospodarczymi. Koncepcja kształcenia odpowiada zakresowi wiedzy i umiejętności właściwych dla tego kierunku studiów. Oferta edukacyjna na kierunku jest umiarkowanie urozmaicona.

2) Udział interesariuszy zewnętrznych i wewnętrznych w procesie kształtowania i stałego doskonalenia koncepcji kształcenia na ocenianym kierunku należy ocenić pozytywnie. W procesie kształtowania koncepcji kształcenia wizytowanego kierunku uczestniczyli przede wszystkim pracownicy wizytowanego Wydziału. W kształtowaniu koncepcji kształcenia, kreowaniu specjalności, wskazywaniu potrzebnych obszarów wiedzy i nabywanych umiejętności uczestniczyli także interesariusze zewnętrzni, z instytucji z Uczelnią współpracujących. Ich udział należy uznać za konstruktywny i istotny. Nieco większą uwagę należy natomiast zwrócić na udział przedstawicieli studentów i absolwentów oraz ich aktywizację na tym polu. Prace nad dostosowaniem kierunku do wymagań znowelizowanej ustawy niewątpliwie wykorzystano dla pełniejszego dostosowywania kierunku do zmieniających się potrzeb zewnętrznych.

2. Spójność opracowanego i stosowanego w jednostce opisu zakładanych celów i efektów kształcenia dla ocenianego kierunku oraz system potwierdzający ich osiągnięcie

Wydział Biologiczno-Rolniczy dokonał wymaganej zmianami ustawowymi działań i dostosował wizytowany kierunek „ochroną środowiska” do wymogów rozporządzenia MNiSzW w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. Program studiów tego kierunku był bowiem pierwotnie konstruowany na podstawie standardów kształcenia regulowanych rozporządzeniem MNiSzW z dnia

12 lipca 2007 r., i spełniał określone w nim wymagania. Program zawierał odpowiednią liczbę semestrów dla studiów pierwszego i drugiego stopnia, odpowiednią całkowitą liczbę godzin zajęć na tych poziomach, zawierał także wymienione w standardach treści programowe w odpowiedniej liczbie godzin. Poprzez wybór dwóch bloków licencjackich na studiach pierwszego stopnia i trzech specjalizacji na studiach stopnia drugiego oraz pewną liczbę przedmiotów obieralnych zapewniono wymagany standardami udział treści kształcenia do wyboru przez studentów. Realizowane były także praktyki, w wymiarze wymaganym standardami.

Prowadzone prace dostosowawcze tego programu, prócz wymagań określonych nową ustawą i rozporządzeniami na nich opartymi brały pod uwagę również uwarunkowania uczelniane (np. ograniczenie całkowitej liczby godzin zajęć na studiach pierwszego stopnia – licencjackich, do ok. 2200 godzin i ok. 1000 godz. na studiach stopnia drugiego) oraz przyjęte rozwiązania wydziałowe (np. aby nie wypadły żadne ważne przedmioty, aby wszyscy, w miarę równomiernie odczuli skutki nowych uregulowań, itp.). Ogólną filozofię konstrukcji ocenianego planu studiów można sprowadzić do takiego przystosowania do obecnych przepisów aby doskonalsz realizowany uprzednio plan studiów wykorzystał w pełni możliwości kadrowe Wydziału oraz miejsce realizacji kierunku studiów (ponadprzeciętne walory przyrodnicze południowo-wschodniej Polski oraz dynamiczny rozwój społeczno-gospodarczy regionu, co skutkować może pojawieniem się różnych zagrożeń dla środowiska), wpisując się jednocześnie w strategię Województwa. Zdecydowanie poprawiająca się infrastruktura dydaktyczna Uczelni i Wydziału nie stawiała bowiem praktycznie ograniczeń. W doskonaleniu planu i programu studiów wykorzystano także wcześniejsze dyskusje z interesariuszami zewnętrznymi dotyczącymi koncepcji kształcenia. W efekcie realizowany uprzednio plan i program studiów przeszedł etap porządkowania i doskonalenia, podczas którego stwierdzono, że „*niewiele można odrzucić*”, trzeba jednak pewne kwestie urealnić (np. ćwiczenia terenowe, przypisują im rzeczywistą, efektywną liczbę godzin zajęć), natomiast co można to należy udoskonalić.

Plan studiów szczegółowo omówiono w *Raporcie samooceny*. Opisano wpiery koncepcję kształcenia, dalej bardzo szczegółowo cele i efekty kształcenia (20 stron tekstu), opisując cele kształcenia (wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne) oraz przedmioty i treści kształcenia w których są one realizowane, metody dydaktyczne i formy zajęć im przyporządkowane oraz oczywiście zakładane efekty kształcenia. Dokonano tego z rozbiciem na poziomy studiów, grupy przedmiotów i specjalności.

Przyjęte rozwiązania dotyczące efektów kształcenia dla wizytowanego kierunku „ochrona środowiska” są **generalnie zgodne z zasadami opisanymi w Krajowych Ramach Kwalifikacji**. Studenci studiów stacjonarnych i niestacjonarnych uzyskują takie same efekty kształcenia, w obrębie analogicznych przedmiotów (z tą samą liczbą punktów przypisywaną poszczególnym przedmiotom). W programie studiów niestacjonarnych wyższa jest jedynie liczba godzin w ramach pracy własnej studenta. **Efekty obszarowe** przyjęto (51%) z obszaru nauk przyrodniczych (szeroka wiedza podstawowa, poznanie struktury i funkcjonowania środowiska przyrodniczego) oraz (49%) z obszaru nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych (pogłębione umiejętności w rozwiązywaniu problemów środowiskowych, związanych z korzystaniem z zasobów środowiska, zapobieganiem i ograniczaniem jego

degradacji oraz ochroną wartości przyrodniczych). Udział poszczególnych obszarów kształcenia można uznać za praktycznie równy (choć wykorzystano wszystkie deskryptory z obszaru nauk przyrodniczych, natomiast z obszaru nauk rolniczych leśnych i weterynaryjnych pominięto dwa, jeden z zakresu wiedzy R1_W04 i jeden umiejętności inżynierskich R1_U07). Studia nie prowadzą do uzyskania kompetencji inżynierskich, pominięto więc deskryptory dotyczące kompetencji inżynierskich. Studia dotyczą profilu ogólnoakademickiego, stąd nie prowadzą do nabycia uprawnień do wykonywania szczególnych zawodów. Umieszczenie kierunku „ochrona środowiska” w dwóch obszarach, w obszarze nauk przyrodniczych oraz obszarze nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych jest właściwe dla realizowanej koncepcji kształcenia. Byłoby jednak korzystniejsze bliższe zdefiniowanie do jakich dyscyplin naukowych z tych obszarów odnosi się realizowany kierunek. Na studiach I stopnia liczba efektów kierunkowych wynosi 57, a na studiach II stopnia 37. Proporcje zakładanych efektów w poszczególnych kategoriach (wiedza: umiejętności: kompetencje społeczne) wynoszą odpowiednio 25:20:12 na studiach I stopnia oraz 13:14:10 na studiach II stopnia. Liczba efektów w kategoriach umiejętności i kompetencji społecznych jest większa od liczby efektów kształcenia z zakresu wiedzy, co jest właściwe. Efekty kształcenia zostały opisane w sposób zwięzły, właściwy dla KRK, z wykorzystaniem czasowników opisujących działanie w formie osobowej. Efekty zdefiniowano w taki sposób, aby dawały studentom realne możliwości ich osiągnięcia w zakładanym czasie. Warunkiem uzyskania kwalifikacji (dyplomu) jest osiągnięcie wszystkich założonych w programie efektów kształcenia. Relacje pomiędzy efektami kierunkowymi a efektami kształcenia dla przedmiotu zawiera sporządzona matryca efektów kształcenia (zał. 8). W roku akademickim 2012/2013 rozpoczęto już realizację programu kształcenia opartego na efektach kształcenia, zgodnie z wymaganiami ustawowymi.

Programy studiów pierwszego i drugiego stopnia **skonstruowano właściwie**. Ramy każdego przedmiotu są zdefiniowane przez cele i efekty uczenia się, dostarczają ogólnego opisu planowanych zmian w kompetencjach studenta (ich powiększenia!), wiążą program przedmiotu z programem studiów. Do celów dostosowano treści kształcenia, metody dydaktyczne i literaturę. Dla wszystkich przedmiotów przygotowano sylabusy. Różnica między opisem przedmiotu na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych wynika jedynie z mniejszej liczby godzin w ramach zajęć wymagających bezpośredniego udziału nauczyciela na studiach niestacjonarnych, liczba punktów ECTS i założone efekty kształcenia są takie same.

Programy studiów pierwszego i drugiego stopnia obejmują przedmioty ogólne, podstawowe i kierunkowe, a także specjalistyczne realizowane w ramach dwóch bloków licencjackich na studiach pierwszego stopnia i trzech specjalizacjach na studiach drugiego stopnia. **Założone efekty uczenia się (ogólne i specyficzne dla przedmiotów) są generalnie możliwe do osiągnięcia** dzięki odpowiednio dobranym treściom programowym realizowanym z wykorzystaniem stosownych metod dydaktycznych. Wykłady są przedstawiane w przejrzystej i atrakcyjnej formie (głównie prezentacje multimedialne), na zajęciach praktycznych, w zależności od specyfiki danego przedmiotu, studenci pracują w grupach, wykonują doświadczenia laboratoryjne, pomiary, różnorodne obserwacje (np. mikroskopowe), analizują i interpretują otrzymane wyniki, przygotowują raporty

i projekty, sprawozdania oraz przeprowadzają prace w terenie. Na wielu zajęciach prowadzone są dyskusje ze studentami.

Na studiach pierwszego stopnia rozpoczynają kształcenie od przedmiotów ogólnych i podstawowych. W kolejnych semestrach (od drugiego do szóstego), zdobywają wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne w ramach przedmiotów kierunkowych. Od semestru czwartego dochodzą przedmioty specjalizacyjne należące do dwóch bloków licencjackich: *Biologia w ochronie środowisk* oraz *Nauki rolnicze w ochronie środowiska*. Przedmioty w blokach dobrano tak, aby treści kształcenia były dostosowane do specyfiki bloku, a tym samym odpowiadały zainteresowaniom studentów. Dominują tu zajęcia praktyczne. Ogólne i specyficzne **efekty kształcenia dla zdefiniowanych bloków licencjackich** (modułów kształcenia), w tym dotyczące umiejętności praktycznych **są możliwe do osiągnięcia**. Student odbywa wymaganą trzytygodniową praktykę związaną z „ochrona środowiska”. Jej udział w kształtowaniu umiejętności praktycznych i postaw (sądząc po wypełnionych dziennikach praktyk) nie wydaje się jednak wykorzystany.

Na studiach II stopnia studenci zdobywają wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne w ramach przedmiotów podstawowych, kierunkowych i specjalizacyjnych. Przedmioty podstawowe i kierunkowe są realizowane przez wszystkich studentów studiów II stopnia, na pierwszym, drugim i trzecim semestrze. W całym toku studiów kształcą się także w ramach z wybranej przez siebie jednej z trzech specjalności: *Ochrona środowiska agrarnego*, *Ochrona wód powierzchniowych i terenów podmokłych* oraz *Analityka i toksykologia środowiska*. Przedmioty na specjalnościach dobrano w taki sposób, aby treści kształcenia były dostosowane do danej specjalności, a tym samym odpowiadały zainteresowaniom studentów. Studenci niezależnie od wybranego bloku licencjackiego (I stopień), czy specjalizacji (II stopień) uzyskują wszystkie założone dla danego programu kierunkowe efekty kształcenia. Specyficzne **efekty kształcenia dla zdefiniowanych specjalności są również możliwe do osiągnięcia**.

W koncepcji kształcenia i konstrukcji planu i programu studiów **uwzględniono uwagi wynikające z konsultacji z interesariuszami zewnętrznymi**, w tym realizowane specjalności. Dostosowano także zajęcia terenowe aby studenci dobrze poznali walory przyrodnicze Podkarpacia (należące do najcenniejszych w Polsce), z drugiej zaś strony tereny zdegradowane i wymagające renaturyzacji. Tematyka prac magisterskich dobierana jest w taki sposób, aby absolwenci znali problematykę zagrożeń i ochrony środowiska w regionie, dzięki czemu stają się konkurencyjni na rynku pracy. Pracodawcy cenią zarówno umiejętności wykorzystywania wiedzy w praktyce, dostosowanie narzędzi do rozwiązywanych zadań, jak i kompetencje społeczne (umiejętność pracy w zespole, chęci do systematycznego aktualizowania wiedzy, zaangażowanie w realizację założonych celów). **Te wymagania pracodawców zostały uwzględnione w projektowaniu efektów kształcenia** i ponad połowa z nich dotyczy umiejętności i kompetencji społecznych.

Realizacja programu w pełni opartego na efektach kształcenia rozpoczęła się dopiero z początkiem bieżącego roku akademickiego 2012/2013. Pełnej oceny skuteczności przyjętych rozwiązań będzie można dokonać po zakończeniu cyklu kształcenia realizowanego w oparciu o nowe regulacje prawne.

Opracowano sylabusy wszystkich przedmiotów (zebrane z zał. 10. do *Raportu samooceny*). Są **jednolicie przygotowane, bardzo obszerne i szczegółowe, i zawierają wymagane informacje** (nazwę przedmiotu, jego rodzaj, usytuowanie w siatce godzin, prowadzący wykład i ćwiczenia, cele kształcenia, wymagania wstępne, opis efektów kształcenia, opis treści wykładowych, materiał ćwiczeniowy, w tym zajęć terenowych, opis metod dydaktycznych, formy i kryteria zaliczenia, sposoby weryfikacji efektów kształcenia, ocenę nakładu pracy oraz literaturę przedmiotu, podstawowa i uzupełniająca). Sylabusy starannie opisują jakie efekty kształcenia osiągnie student w zakresie wiedzy umiejętności i kompetencji społecznych (efekty przedmiotowe) i ich odniesienie do zdefiniowanych i przyjętych efektów kierunkowych (zdefiniowanych Uchwałą nr 432/06/2012 Senatu Uniwersytetu Rzeszowskiego z 21 czerwca 2012 r.). Sposoby weryfikacji i stosowane sposoby oceny efektów uczenia się założone dla poszczególnych przedmiotów znajdują się w sylabusach i są przedstawiane studentom na pierwszych zajęciach z przedmiotu (przygotowane i obowiązujące od roku akademickiego 2012/2013, a na wyższych latach będą wprowadzane sukcesywnie). Przyjęte kryteria oceny i ich weryfikacji, zgodnie z deklaracjami, będą konsekwentnie stosowane. Póki co **znajomość nowych sylabusów**, zdefiniowanych efektów, wymagań i czasu poświęconego na zdobycie zdefiniowanych efektów **nie wydaje się jednak zbyt powszechna**, ani wśród studentów ani nauczycieli akademickich. **Niezbędne wydaje się udostępnienie informacji** (choćby strona internetowa) **i ich rzeczywiste upowszechnienie**.

Studenci kierunku obecni na spotkaniu z Zespołem oceniającym (25.10.2012 r, godz. 11⁰⁰), w którym wzięli udział studenci studiów I i II stopnia (łącznie około 90 osób), nie byli świadomi potrzeby i konieczności wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji, nie umieli wyjaśnić, na czym działanie takie polegało. Nie wiedzieli także, czy ich przedstawiciele w organach samorządu brali udział we wspomnianych pracach. **Sugeruje się zatem usprawnienie przepływu informacji o działaniach w zakresie kształcenia podejmowanych na Wydziale i Uczelni**. Przy analizie programu kilku przedmiotów studenci potrafili jednak wskazać, jakie umiejętności, wiedzę oraz kompetencje społeczne mogą zdobyć w trakcie obecnego procesu kształcenia, mimo iż część z nich odbywa studia według programów opartych na standardach kształcenia bez wyraźnie zdefiniowanych efektów i celów kształcenia zgodnych z KRK, a część studiuje już według nowych zasad. Uczestnicy spotkania zwracali natomiast uwagę, iż nie mają pewności, czy studiowany kierunek zapewnia im odpowiednie przygotowanie do pracy w pobliskich zakładach i instytucjach. Obawiają się, że mogą mieć mniejsze szanse zatrudnienia niż absolwenci „ochrony środowiska” ze stopniem inżynierskim. Studenci wiedzieli, jak zapoznać się z programami studiów obowiązującymi w Uczelni. Wskazali, że informacja o dotychczasowych programach były dostępna poprzez stronę internetową oraz w formie papierowej w dziekanacie. Wyrazili opinię, że brak znajomości programów wynika generalnie z braku ich większego zainteresowania. Nie potrafili wskazać sposobu zwiększenia tego zainteresowania.

Na etapie tworzenia kierunku „ochrona środowiska”, opartego na standardach kształcenia z 2007 roku programy studiów nie były bezpośrednio konstruowane pod kątem opisu efektów kształcenia. Jednakże standardy definiowały sylwetkę absolwenta, obligując do wskazania jaką wiedzę, umiejętności i kompetencje posiadać powinien absolwent kierunku.

Standardy i realizowany na ich podstawie program studiów zawierały różne, ale dość jednoznaczne określenia np. „absolwent posiada wiedzę”, „posiada umiejętności”, „umie i rozumie” „jest przygotowany do podjęcia pracy w” itp.) a w grupach przedmiotów (podstawowe i kierunkowe), zdefiniowano nie tylko treści kształcenia ale również efekty kształcenia, umiejętności i kompetencje w poszczególnych treściach nauczania. Tak zdefiniowany, pierwotny plan i program studiów skonstruowano obecnie pod kątem nowych uregulowań prawnych. Senat Uczelni podjął stosowną uchwałę definiującą przyjęte efekty kierunkowe i ich odniesienie do efektów obszarowych (Uchwała nr 432/06/2012 Senatu Uniwersytetu Rzeszowskiego z 21 czerwca 2012 r.). Relacje pomiędzy efektami kierunkowymi a efektami kształcenia dla przedmiotu zawiera sporządzona matryca efektów kształcenia. Na jej podstawie na Wydziale opracowano sylabusy wszystkich przedmiotów. Są one jednolicie przygotowane, pod kątem efektów kształcenia właśnie, starannie opisują jakie efekty kształcenia osiągnie student w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych (efekty przedmiotowe) i ich odniesienie do zdefiniowanych i przyjętych efektów kierunkowych. Efekty kształcenia dla poszczególnych przedmiotów zostały przygotowane w sposób zwięzły z wykorzystaniem czasowników opisujących działanie (*action verbs*), w formie osobowej. Efekty są zdefiniowane w taki sposób, aby dawały realne możliwości ich osiągnięcia w zakładanym czasie przez studenta, który według przyjętych kryteriów, może uzyskać dyplom. **Opisy efektów są generalnie jasne, jednoznaczne i zrozumiałe, nie budzą zastrzeżeń, umożliwiają opracowanie systemu ich weryfikacji.**

Studenci podczas spotkania nie potrafili jednoznacznie określić, czy efekty kształcenia zapisane w ich programie studiów są sprawdzalne i przydatne. Generalnie dlatego, że ich w zasadzie nie znali. Ich zdaniem niezajomość programów wynika generalnie z braku ich większego zainteresowania tą kwestią. Świadomi byli za to obecności swoich przedstawicieli w Radzie Wydziału - ci natomiast poinformowali, że ich zdanie jest brane pod uwagę przy ewaluacji efektów kształcenia.

Podstawowe prace dostosowujące realizowany dotąd program studiów do KRK zostały generalnie zakończone. Opracowano i wyspecyfikowano koncepcję kształcenia, opartą generalnie na standardach kształcenia kierunku „ochrona środowiska” (z 2007 roku), zdefiniowano wymagane obecnie efekty kierunkowe wiążąc je z efektami obszaru nauk przyrodniczych (51%) i efektami obszaru nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych (49%), opracowano sylabusy, w których zdefiniowane są efekty przedmiotowe (odniesione do efektów kierunkowych) oraz sposoby ich weryfikacji. Zdefiniowany plan i program studiów został wdrożony do realizacji od roku akademickiego 2012/2013. Analiza sylabusów wykazała, że **wszystkie kategorie efektów (wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne) będą generalnie podlegać ocenie, określono także sposób tej oceny.** W sylabusach przedstawiono sposoby sprawdzenia i weryfikacji poszczególnych efektów kształcenia, np. dla wiedzy: sprawdziany wejściowe, kolokwia, testy, egzaminy końcowe przedmiotu; dla umiejętności sprawozdania z ćwiczeń, prace przejściowe jak projekty czy zielniki, prezentacje itd.; dla umiejętności społecznych np. obserwacje, egzekwowanie różnych funkcji w grupie, prezentacje wyników, itd. Przykładowo z przedmiotu *Hydrologia*, na studiach pierwszego stopnia, zdefiniowano 12 efektów przedmiotowych, spora część, dotycząca wiedzy jest weryfikowana poprzez egzamin pisemny z pytaniami otwartymi, część dotycząca

nabywanych umiejętności poprzez realizowany projekt oraz prezentację, część poprzez obserwację poszczególnych studentów przy pracy na zajęciach, przy rozwiązywaniu zadań i opracowaniu projektu. **Przyjęte w nowym, realizowanym już programie sposoby weryfikacji nie budzą zastrzeżeń, umożliwiają przejrzystą weryfikację efektów.** Pamiętać jednak należy, że program studiów w pełni oparty na efektach kształcenia został dopiero wprowadzony, pierwsze zajęcia według opracowanych zasad są realizowane w pełni dopiero w semestrze zimowym 2012/2013. Ich właściwe działanie (w dłuższej perspektywie) uwarunkowane jest dobrym zapoznaniem wszystkich uczestników procesu kształcenia (wykładowców, prowadzących ćwiczenia i studentów) i konsekwentnym zaliczaniem opartym na przyjętych kryteriach weryfikacji efektów. Ta kwestia (w świetle przeprowadzonych rozmów ze studentami oraz nauczycielami akademickimi) wymaga dalszych zabiegów, informacji i wyjaśnień. Konieczne jest także przemyślenie, opracowanie i stosowanie systemu dokumentowania osiągniętych przez studentów efektów. **Stosowna weryfikacja dotyczy wszystkich etapów kształcenia.** Poszczególne etapy kształcenia są generalnie sumą efektów przedmiotowych, za których zaliczenie uzyskują studenci stosowną liczbę punktów ECTS, umożliwiające wpis na następny semestr. Podsumowaniem studiów pierwszego stopnia (licencjackich) stanowi stosowne seminarium oraz egzamin dyplomowy, weryfikujący wiedzę kierunkową absolwenta, a na studiach drugiego stopnia praca magisterska oraz egzamin dyplomowy dotyczący zagadnień kierunkowych i specjalnościowych.

Na ocenianym kierunku **wiele elementów takiego systemu weryfikacji istniało także uprzednio**, choć nie były formalnie w sylabusach zdefiniowane. Były wypracowane i stosowane zgodnie z dobrą praktyką dydaktyczną. Dotyczy to między innymi zasady zaliczania i egzaminowania poszczególnych przedmiotów, zaliczania semestru, dyplomowania, oceniania jak również metod weryfikacji jakości kształcenia (wśród których wskazać można ankietyzację zajęć dydaktycznych).

Generalne zasady dotyczące studiów, mierzenia efektów i zaliczania etapów, określa **Regulamin studiów**. Obecny, obowiązujący od 1.10. 2012 r., został przyjęty Uchwałą nr 423/06/2012 Senatu Uniwersytetu Rzeszowskiego. W regulaminie przyjęto 6 stopniową skalę ocen od 2 do 5 z ocenami połówkowymi (3,5 oraz 4,5). Zaliczeniu przedmiotu przypisywana jest także stosowna liczba punktów ECTS.

Rezultaty kształcenia na kierunku są oceniane na podstawie obecności na zajęciach, zaliczeń cząstkowych, najczęściej na podstawie sprawozdań z ćwiczeń oraz kolokwiiów jak również oceny zadań wykonywanych na ćwiczeniach oraz samodzielnych opracowań, w tym prac etapowych, a także zdawanych egzaminów końcowych. Zaliczenia i egzaminy zdawane są po zakończeniu semestru, który jest okresem rozliczeniowym dla studentów. Egzaminy przeprowadzane są zwykle w formie pisemnej, bardzo często jako testowe, ale o różnym charakterze. Sposób oceniania prac zaliczeniowych, egzaminów i innych form weryfikowania osiągniętych efektów kształcenia uzależniony jest od specyfiki przedmiotu. Warunki i forma zaliczeń poszczególnych przedmiotów i zajęć jest podawana studentom do wiadomości przez prowadzących zajęcia zgodnie z przywołanym regulaminem nie później niż 2 tygodnie od rozpoczęcia zajęć), ogłaszana jest także na tablicach.

Dokonano losowego sprawdzenia prac i kolokwii przejściowych, prac egzaminacyjnych zarówno studiów stacjonarnych jak i niestacjonarnych (ok. 30% z udokumentowanych). Egzaminy i testy zaliczeniowe były z reguły pisemne (takie udokumentowano). Z reguły były to egzaminy i testy typowe dla prowadzonych przedmiotów. Były to różnorodne testy, testy wyboru, uzupełnienia, ale także pytania otwarte, w tym problemowe. Można uznać, że **kolokwia i prace egzaminacyjne zostały dobrane stosownie do przedmiotu i charakteru wiedzy oraz właściwie oceniają wiedzę studentów.**

Studenci wykonują opracowanie rezultatów wykonanych ćwiczeń terenowych, wykonują różnorodne prace przejściowe i proste projekty, w części przedmiotów ćwiczą typowe dla kierunku elementy projektowania (zadania będące przedmiotem rozwiązań projektowych). Nawet proste zadania i ćwiczenia są na niektórych przedmiotach starannie dokumentowane i zbierane (teczki ćwiczeń). Umiejętności praktyczne (na niektórych przedmiotach) są także weryfikowane podczas sprawdzianów (zadań) praktycznych (np. niektóre analizy, oznaczanie roślin, itp.). Na studiach II stopnia (magisterskie) prace przejściowe były zdecydowanie obszerniejsze i dojrzalsze. Można uznać, że **różnorodne zajęcia o charakterze praktycznym i prace przejściowe są zróżnicowane, właściwie dobrane do realizowanych przedmiotów, dają możliwość nabycia i sprawdzenia zdefiniowanych umiejętności.** Dokumentacja dotycząca praktyk jest gromadzona, dzienniki praktyk są jednak wypełniane dość lakonicznie, rzadko znaleźć można potwierdzenie zdobycia dodatkowych informacji, lub nabycia specyficznych umiejętności. W trakcie wizytacji nie przedstawiono sprawozdań z praktyk, o których wspomina *Raport samooceny*. Za zaliczenie praktyki student otrzymuje 3 pkt. ECTS. **Praktyki na studiach licencjackich są niewątpliwie realizowane, w wymaganym wymiarze (15 dni pracy), w instytucjach i zakładach związanych z ochroną środowiska.**

Wymogi dotyczące prac dyplomowych oraz egzaminów dyplomowych, zgodnie z *Regulamin studiów*, określa Rada Wydziału. Studenci kończący studia licencjackie nie przygotowywali dotąd prac dyplomowych (licencjackich). Standardy kształcenia z 2007 roku dla wizytowanego kierunku (pkt. V.8.) nie wymagały bowiem, aby program studiów licencjackich obejmował obligatoryjnie jej przygotowanie. **Egzamin dyplomowy licencjacki** odbywa się przed komisją składającą się z czterech osób, w większości są to doktorzy, ale w składach komisji był przynajmniej jeden samodzielny nauczyciel akademicki. Przewodniczy dziekan lub upoważniony nauczyciel akademicki. Zadawane są trzy pytania bezpośrednio lub pośrednio związane są z kierunkiem studiów. Można uznać, że **dyplomowy egzamin licencjacki sprawdza wiedzę kierunkową absolwenta.**

Zwrócić należy jednak uwagę, że z obecnego rozporządzenia MNiSW z 1 września 2011 r. w sprawie tytułów zawodowych oraz dyplomów ukończenia studiów (Dz. U. Nr 196, poz. 1167) wynika konieczność złożenia egzaminu dyplomowego i pracy dyplomowej (zapis w § 5).

Egzamin dyplomowy magisterski odbywa się przed komisją składającą się z minimum trzech osób, przewodniczącego (dziekan lub upoważniony nauczyciel akademicki) oraz opiekuna i recenzenta pracy dyplomowej (magisterskiej). Na egzaminach dyplomowych formułowane są trzy oceny. Jedna z nich, dotycząca celu, zakresu i wyników pracy, i trudno ją uznać za ocenę egzaminacyjną, stanowi bowiem ocenę za przygotowaną

prezentację dotyczącą pracy. Zwrócić także należy uwagę na zbyt duże ukierunkowane pozostałych pytań egzaminacyjnych na specjalność (zachodzi wówczas uzasadniona obawa, że pytanie nie jest związane z wizytowanym kierunkiem studiów) lub na ich związek z realizowaną pracą. Brak w pytaniach egzaminacyjnych także zagadnień i problemów bardziej ogólnych, szerzej odnoszące się do kierunku studiów. Ostateczna ocen na dyplomie jest średnią ważoną ($\frac{1}{2}$ średniej ocen ze studiów, $\frac{1}{4}$ oceny pracy dyplomowej, $\frac{1}{4}$ oceny z egzaminu dyplomowego. Przeanalizowane oceny mogą sugerować lekkie zawyżanie ocen części prac dyplomowych. W analizie nie natknięto się ani na pracę magisterską ani na końcową ocenę niższą niż „dobry”. **Dyplomowe egzaminy magisterskie wymagają przemyślenia, i stosownej korekty dla usunięcia wskazanych niedoskonałości.**

Szerszą analizę losowo wybranych dyplomowych prac magisterskich oraz egzaminów licencjackich zawiera **załącznik nr 4.**

Prace dyplomowe magisterskie są w większości na dobrym i wyższym niż doby poziomie. Pewna część ocenianych prac reprezentuje jednak poziom przeciętny, ich oceny zostały nieco podniesione. Nie stwierdzono natomiast, aby poziom którejkolwiek z ocenianych prac uniemożliwiał jej uznania za odpowiadającą wymaganiom pracy magisterskiej. Jako pozytywne należy wskazać przede wszystkim eksperymentalny charakter prac magisterskich, prace stanowią bowiem fragment badań naukowych jednostek. Pozytywny jest również udział samodzielnego pracownika naukowo-dydaktycznego w procesie powstawania lub/i oceny pracy magisterskiej (zawsze występował w charakterze promotora lub recenzenta, bądź w obu przypadkach). Analizowane prace magisterskie **w zdecydowanej większości były osadzone wprost lub miały wyraźny związek z kierunkiem studiów**, był on widoczny w zdecydowanej większości prac. W niektórych pracach ten związek był jednak tylko pośredni, choć dostrzegany i wskazywany przez jej autora. Jedną z ocenianych prac trudno jednak osadzić w kierunku „ochrona środowiska”.

Osiągnięcia studentów od strony formalno-prawnej są dokumentowane zgodnie z obowiązującymi przepisami. W toku oceny efektów kształcenia na ocenianym kierunku studiów analizie poddano:

protokoły egzaminacyjne, które zawierają: nazwę przedmiotu, którego dotyczy zaliczenie lub egzamin, imię (imiona) i nazwisko studenta, numer albumu, uzyskaną ocenę, datę i podpis osoby zaliczającej lub przeprowadzającej egzamin, zgodnie z § 11 pkt 1. ust. 1 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 września 2011 r. w sprawie dokumentacji przebiegu studiów (Dz. U. Nr 201, poz. 1188). Stosowana skala ocen jest zgodna z Regulaminem Studiów;

karty okresowych osiągnięć studentów zawierające: imię (imiona) i nazwisko studenta, numer albumu, imię i nazwisko oraz tytuł naukowy, stopień naukowy lub tytuł zawodowy prowadzącego zajęcia (zaliczającego lub przeprowadzającego egzamin), nazwy przedmiotów, które student zaliczył w okresie zaliczeniowym, określenie formy zaliczenia, uzyskaną ocenę, liczbę uzyskanych punktów ECTS, datę i podpis osoby egzaminującej i zaliczającej poszczególne przedmioty lub praktykę oraz datę i podpis kierownika podstawowej jednostki organizacyjnej uczelni dokonującego wpisu na kolejny rok (semestr);

protokół egzaminu dyplomowego zawiera wszystkie elementy wskazane w powyżej wskazanym rozporządzeniu;

dyplomy i suplementy, są zgodne z wymaganiami wskazanymi w § 12 ust. 2 oraz § 13 ust. 1 powyższego rozporządzenia.

Na podstawie przejranych testów, kolokwiów, egzaminów czy prac przejściowych **można stwierdzić obiektywizm ocen**. Problem braku obiektywizmu nie zgłaszali także studenci podczas spotkania z Zespołem oceniającym. W sylabusach **określono sposoby oceny i jej kryteria, co świadczy o zapewnieniu ich przejrzystości**. Standaryzacja wymagań

w testach i egzaminach nie jest całkowita. Na przykład do uzyskania oceny pozytywnej niekiedy wystarczyło minimum 40% punktów, ale niekiedy konieczne było uzyskanie nawet 55% punktów, co samo w sobie nie musi jednak świadczyć niekorzystnie o obiektywizmie formułowanych ocen.

Podczas wizytacji potwierdzono oficjalnie, że na wizytowanym kierunku „ochrona środowiska” nie prowadzi się (w większym stopniu) kształcenia na odległość (e-learning), poza pewnymi jego elementami (np. udostępniania materiałów poprzez sieć i kontakt z nauczycielami).

Skreślenia i rezygnacje ze studiów licencjackich na wizytowanym kierunku są duże (w sumie od 30% do 40% początkowego naboru), różne w różnych latach, największe na pierwszym i po pierwszym roku, później maleją. Praktycznie w połowie są to rezygnacje ze studiów (z różnych jednak powodów, także motywowane kłopotami z zaliczeniami) a w połowie rzeczywiste skreślenia z powodu braku postępu w studiach (nie zaliczenie semestru). Rzeczywiste skreślenia **świadczą niewątpliwie o utrzymywaniu wymagań i egzekwowaniu wiedzy i umiejętności**.

W mniejszym stopniu skreślenia i rezygnacje dotyczą natomiast studiów drugiego stopnia (2% - 15% w różnych latach). Także tutaj w połowie przyczyną był brak należytych postępów w studiach.

Opracowane obecnie sylabusy zawierają informacje o zdefiniowanych efektach kształcenia oraz sposobach ich oceny. Sylabusy są dostępne poprzez internetową stronę Wydziału, a w formie papierowej w Dziekanacie. Dotyczy to jednak nowych programów opartych w pełni na KRK. W kartach przedmiotów na ogół takich informacji nie było.

Studenci uczestniczący w spotkaniu nie znali bliżej zasad określających, w jaki sposób ich wiedza, umiejętności oraz kompetencje są i będą weryfikowane. W ich ocenie nie wynika to z niedostępności tych informacji, a z braku zainteresowania ich treścią. Mają jednak świadomość, że gdyby chcieli poznać te informacje, uzyskaliby je od Władz Wydziału bądź pracowników dziekanatu.

Monitorowanie losów absolwentów kierunku nie było dotąd prowadzone. Kierunek jest prowadzony na Uczelni szósty rok, dopiero pierwsi absolwenci ukończyli studia drugiego stopnia. **Uczelnia podjęła niedawno działania w celu spełnienia ustawowego obowiązku śledzenia losów absolwentów**. Absolwenci podczas składania obiegówek wypełnią w Biurze Karier formularz z oświadczeniem o wyrażeniu zgody (lub nie) na udział w badaniach losów absolwentów, udostępniając dane umożliwiające utrzymywanie kontaktu (adres mailowy, telefon, itp.). Z osób które ukończyły studia w 2011 roku jedynie nieco ponad połowa (56% osób) wyraziło zgodę na uczestnictwo w badaniach. Natomiast **studenci obecni na spotkaniu wyrazili niewielkie zainteresowanie wypełnianiem takich ankiet kilka lat po zakończeniu**

studiów, motywując to brakiem przekonania, że ich odpowiedzi zostaną wzięte pod uwagę („jedynie zostaną zebrane”). Podczas wizytacji uzyskano zapewnienie, że **pierwsza ankieta** śledząca losy absolwentów **dotyczyć będzie osób, które ukończyły studia dopiero w 2012 roku (ankieta jest dopiero opracowywana)**. Należy jednak zwrócić uwagę, że badanie karier absolwentów oraz dostosowywanie efektów kształcenia do ich oczekiwań będzie możliwe dopiero po upływie pewnego czasu, wówczas kiedy ci absolwenci znajdą zatrudnienie na rynku pracy (lub w pełni rozeznają przyczyny niepowodzeń) i zechcą się tą wiedzą podzielić.

Trzeba natomiast odnotować, że interesariusze zewnętrzni, potencjalni główni pracodawcy absolwentów kierunku, konsultowali koncepcję kształcenia i realizowany plan studiów, głównie pod kątem dostosowania efektów kształcenia do swoich wymagań (wymagań lokalnego rynku pracy). Mieli wpływ na koncepcję kształcenia (postulowano np. aby absolwent miał możliwe szerokie przygotowanie), na programy specjalności (z tych sugestii wypracowano specjalność ***ochrona wód powierzchniowych i terenów podmokłych***) ale i na przedmioty (np. wprowadzono szersze zajęcia z prawa w ochronie środowiska) oraz treści nauczania i nabywane umiejętności (np. postulowano konieczność *umiejętności napisania wniosków aplikacyjnych o fundusze* na realizację planowanych przez różne instytucje działania). **Udział interesariuszy zewnętrznych na etapie tworzenia kierunku był konstruktywny i istotny.** Ze spotkania z interesariuszami zewnętrznymi wynika, iż są zainteresowani absolwentami będą współpracować przy doskonaleniu wizytowanego kierunku.

Załącznik nr 4 Ocena losowo wybranych prac etapowych oraz dyplomowych

Ocena końcowa 2 kryterium ogólnego: w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych:

1) Przyjęte rozwiązania dotyczące efektów kształcenia dla kierunku „ochrona środowiska” są generalnie zgodne z zasadami opisanymi w Krajowych Ramach Kwalifikacji. Programy studiów pierwszego i drugiego stopnia skonstruowano właściwie. Programy są spójne, oparte na logicznym następstwie przedmiotów. Założone efekty uczenia się są możliwe do osiągnięcia dzięki odpowiednio dobranym treściom programowym realizowanym z wykorzystaniem stosownych metod dydaktycznych. W projektowaniu efektów zostały uwzględnione wymagania pracodawców (ponad połowa efektów dotyczy umiejętności i kompetencji społecznych). Ogólne i specyficzne efekty kształcenia dla przedmiotów, zdefiniowanych bloków licencjackich (modułów kształcenia) oraz dla zdefiniowanych na studiach drugiego stopnia specjalności są także możliwe do osiągnięcia. Opracowano sylabusy wszystkich przedmiotów, są jednolicie przygotowane, bardzo obszerne i szczegółowe, zawierają wymagane informacje. Niezbędne wydaje się szersze udostępnienie tych informacji i ich rzeczywiste upowszechnienie.

2) Opisy efektów są generalnie jasne, jednoznaczne i zrozumiałe, nie budzą zastrzeżeń, umożliwiają opracowanie systemu ich weryfikacji. W związku rozpoczęciem dopiero realizacji programu studiów opartego całkowicie na KRK można stwierdzić, że ten obszar cząstkowy jest w pełni realizowany.

3) Wszystkie kategorie efektów (wiedza, umiejętności i postawy społeczne) będą generalnie podlegać ocenie, określono sposób tej oceny. Stosowna weryfikacja dotyczy wszystkich etapów kształcenia. Przyjęte sposoby weryfikacji nie budzą zastrzeżeń, umożliwiają przejrzystą ich weryfikację. Kolokwia i prace egzaminacyjne są odpowiednio dobrane i właściwie oceniają wiedzę studentów. Zajęcia praktyczne i prace przejściowe są zróżnicowane, właściwie dobrane i dają możliwość nabycia i sprawdzenia zdefiniowanych umiejętności. Dyplomowy egzamin licencjacki sprawdza wiedzę kierunkową. Egzamin magisterskie wymagają przemyślenia i korekty dla usunięcia wskazanych niedoskonałości. Prace magisterskie w zdecydowanej większości były osadzone wprost lub miały wyraźny związek z kierunkiem studiów, Osiągnięcia studentów od strony formalno-prawnej są dokumentowane zgodnie z obowiązującymi przepisami. W sylabusach określono sposoby oceny i kryteria, co świadczy na rzecz zapewnienia przejrzystości. Nie można zakwestionować obiektywizmu ocen. Rzeczywiste skreślenia świadczą o utrzymywaniu wymagań oraz egzekwowaniu wiedzy i umiejętności. Sylabusy zawierają informacje o zdefiniowanych efektach kształcenia oraz sposobach ich oceny. Sylabusy są dostępne.

4) Monitorowanie losów absolwentów kierunku nie było dotąd prowadzone. Uczelnia podjęła dopiero działania w celu spełnienia tego ustawowego obowiązku. Biuro Karier zbiera deklaracje osób chcących w takich badaniach uczestniczyć. Pierwsze badania będą dotyczyć absolwentów dopiero z 2012 roku. Udział interesariuszy zewnętrznych na etapie tworzenia kierunku był natomiast konstruktywny i istotny. Interesariusze zewnętrzni deklarują współpracę przy doskonaleniu wizytowanego kierunku.

3. Program studiów a możliwość osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia

Program studiów na kierunku „ochrona środowiska” został pierwotnie opracowany w okresie obowiązywania standardów kształcenia (z 2007 roku). Również sylwetka pierwszych absolwentów, którzy kończyli ten kierunek była zdefiniowana przez wspomniane standardy, dlatego też odniesienie do tego wzorca jest konieczne. Realizowany program studiów pierwszego stopnia **spełniał** praktycznie wszystkie **wymagania określone w standardzie kształcenia dla wizytowanego kierunku** w szczególności długości trwania studiów licencjackich (3 lata, 6 semestrów), ogólnej liczby godzin dydaktycznych, odpowiedniej proporcji zajęć praktycznych do wykładów, treści podzielonych na grupy kształcenia przedmiotów ogólnych, podstawowych, kierunkowych oraz dotyczących tzw. innych wymagań. Zapewniano także niezbędną liczbę zajęć do wyboru przez studenta. Ten **program studiów został przepracowany** pod kątem obowiązujących uregulowań

prawnych i dostosowany do wymagań KRK. Program studiów był od początku osadzony w obszarze nauk przyrodniczych i nauk rolniczych. Dokonano jednak szczegółowego przypisania do tychże obszarów, wybrano efekty obszarowe (wszystkie z nauk przyrodniczych i prawie wszystkie z obszaru nauk rolniczych i leśnych), zdefiniowano efekty przedmiotowe i przyporządkowano je do efektów obszarowych. Studia licencjackie trwają 6 semestrów, obejmują na studiach stacjonarnych 2112 lub 2116 godz. zajęć w zależności od bloku licencjackiego (na studiach niestacjonarnych odpowiednio 1170 i 1214 godz.). Studenci stacjonarni wybierają ponadto ok. 100 godzin z przedmiotów do wyboru (na niestacjonarnych ok. 60 godz.). **Proporcje grup przedmiotów** ogólnych (stacjonarni: 270 godz., 14 ECTS), podstawowych (stacjonarni: 480 godz., 43 ECTS), kierunkowych (stacjonarni: 1049 godz., 79 ECTS), i bloków licencjackich (stacjonarni: 313 lub 317 godz., 46 ECTS) na studiach są właściwe. Podobne proporcje i te same liczby punktów ECTS zachowano na studiach niestacjonarnych. Przeprowadzona analiza wskazuje, że **efekty przedmiotowe mogą generalnie zostać osiągnięte, tym samym osiągnięte zostaną efekty obszarowe**. Poprzez wybór jednego z dwóch bloków licencjackich („biologia w ochronie środowiska” albo „nauki rolnicze w ochronie środowiska”), w tym także obszaru praktyki zawodowej, oraz przez przedmioty do wyboru zapewniono praktycznie wymagane 30% ECTS za treści do wyboru przez studentów.

Pewna uwaga dotyczy natomiast rozproszenia w realizowanym programie (w różnych przedmiotach) dwóch ważnych kwestii. Pierwsza to oceny oddziaływania na środowisko, kluczowa kwestia dla kierunku, prowadzona w programie, ale zdecydowanie cząstkowo, w pewnym rozproszeniu. Dla absolwenta korzystne byłoby spojrzenie porządkujące, systematyzujące te cząstkowe aspekty wpływu na poszczególne segmenty środowiska. Podobnie kwestia monitoringu środowiska, którego różnorodne aspekty są omawiane, dyskutowane i ćwiczone w kilku przedmiotach, ale brak znowu uporządkowania i spojrzenia całościowego na problemy monitoringu.

Studia drugiego stopnia na wizytowanym kierunku zostały uruchomione dopiero w roku 2010. Studia trwają 4 semestry, a studenci uzyskują tytuł zawodowy magistra. Studenci mają do wyboru jedną z trzech specjalności („ochrona środowiska agrarnego” „ochrona wód powierzchniowych i terenów podmokłych” oraz „analityka i toksykologia środowiska”) oraz uzupełniający blok przedmiotów dodatkowo wybieranych zgodnie z indywidualnymi zainteresowaniami. W ten sposób zapewniono wymagane treści do wyboru przez studentów. **Proporcje grup przedmiotów** podstawowych (stacjonarni: 120 godz., 10 ECTS), kierunkowych (stacjonarni: 156 godz., 14 ECTS) oraz specjalnościowych (minimalnie różne dla specjalności, ok. 940 godz., 89 ECTS) i fakultetów specjalnościowych (np. na jednej z nich stacjonarni: 130 godz., 11 ECTS) należy **uznać za odpowiednie**. Podobne proporcje i te same liczby punktów ECTS zachowano na studiach niestacjonarnych. Przeprowadzona analiza wskazuje, że **efekty przedmiotowe i specjalnościowe mogą generalnie zostać osiągnięte, tym samym osiągnięte zostaną efekty obszarowe**, przypisane tym przedmiotom. Realizacja dotychczasowych prac dyplomowych magisterskich, osadzonych w obu obszarach (nauk biologicznych i nauk rolniczych), prac w większości na dobrym i lepszym niż dobry poziomie, potwierdza pośrednio możliwości osiągnięcia stosownych efektów z tych obszarów.

Plany i programy studiów skonstruowano w pierw do standardów kształcenia (z 2007 r.) zgodnie z obowiązującymi wówczas zapisami a następnie dostosowano do znowelizowanej ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*, w tym zapisów dotyczących KRK. **Czas trwania studiów pierwszego i drugiego stopnia przyjęto właściwie. Poziomy kształcenia są logicznie podzielone.** Na studiach licencjackich bez wydzielenia specjalności, ale z wydzielonymi blokami licencjackimi studenci zdobywają podstawową wiedzę i umiejętności kierunkowe, na studiach magisterskich pogłębiają wiedzę i umiejętności kierunkowe, a jednocześnie nabywają wykształcenie specjalistyczne (3 specjalności do wyboru). **Bloki licencjackie i specjalności są przemyślane, związane koncepcją kształcenia.** Na dobór specjalności mieli wpływ interesariusze zewnętrzni (potencjalni pracodawcy). **Efekty kształcenia są dobrane w sposób przemyślany**, zarówno w stosunku do zdefiniowanych bloków licencjackich jak i specjalności.

Podczas wizytacji potwierdzono oficjalnie, że na wizytowanym kierunku „ochrona środowiska” nie jest także prowadzone (w większym stopniu) **kształcenie na odległość** (e-learning), poza pewnymi elementami (np. udostępniania materiałów poprzez sieć i kontakt z nauczycielami).

System ECTS jest opracowany, stosowany i doskonalony. Obciążenia studentów obowiązkami dydaktycznymi jest bardzo równomierne, na licencjackich studiach stacjonarnych w semestrze 30-31 punktów, tak iż po 6 semestrach uzyskują 182 pkt. Na studiach stacjonarnych II stopnia po 30 punktów w semestrze, razem 120 pkt. Na studiach niestacjonarnych łącznie odpowiednio 180 pkt. na licencjackich i 120 na magisterskich. System ECTS w ostatnim okresie zweryfikowano, aby dostosować go do wymagań KRK i *Rozporządzenia MNiSzW* z dnia 14 września 2011 w sprawie warunków i trybu przenoszenia zajęć zaliczonych przez studenta. **Przyjęto właściwie**, że jeden punkt ECTS, odpowiada efektom kształcenia, których uzyskanie wymaga od przeciętnego studenta średnio 25-30 godzin pracy. Zwrócić warto uwagę, że opracowano na Wydziale ankietę (*Raport samooceny, zał. 19*), w której studenci na początku każdego semestru będą określać czas pracy niezbędny dla osiągnięcia założonych efektów kształcenia z przedmiotów realizowanych w poprzednim semestrze. Ankiety takie już przeprowadzono, zostały opracowane (np. minimalny, maksymalny oraz średni czas poświęcony przedmiotowi, na: zajęcia, konsultacje, przygotowanie do kolokwium, projekt, referat, prezentacja, sprawozdania, przygotowanie do egzaminu i inne), a **Zespół wizytujący** się z nimi zapoznał. Wyniki i odpowiedzi studentów są interesujące (z reguły sporo niższe niż założony czas wynikający z przypisanych dotychczasowych punktów przedmiotom), niekiedy zaskakujące (np.: *język obcy, prawo w ochronie środowiska, seminaria, zoologia bezkręgowców*, itp.). Rezultaty ankietowania są obecnie na Wydziale analizowane pod kątem stosownych korekt, w celu właściwego przypisania liczby punktów przyznawanych poszczególnym przedmiotom i blokom. **Takie monitorowanie jest właściwe, umożliwi korektę punktów ECTS**, powinno być może także spowodować w części przedmiotów wyraźne zwiększenie zadań i wymagań, bardziej rygorystyczne egzekwowanie nakładów pracy na poszczególne zadania (np. większe obciążenie zadaniami samodzielnymi).

Przyjęte rozwiązania umożliwiają (przynajmniej formalnie) studentom **udział w wymianie międzyuczelnianej**, także zagranicznej. Obecni na spotkaniu studenci nie byli

jednak takimi wyjazdami bliżej zainteresowani. Potrafili jednak wymienić, jakie kryteria należy spełnić celem udziału w wymianie. Z obecnych jedna osoba podjęła starania o wyjazd w programie Erasmus (nie osiągnęła wystarczającej liczby punktów), inna osoba uczestniczyła w praktykach zagranicznych.

Programy studiów pierwszego i drugiego stopnia są oparte na logicznym następstwie przedmiotów, od przedmiotów ogólnych, podstawowych i kierunkowych realizowanych na kolejnych latach, do coraz bardziej szczegółowych i specjalistycznych realizowanych w ramach dwóch bloków licencjackich na studiach pierwszego stopnia kształcenia i trzech specjalizacjach na studiach drugiego stopnia. **Sekwencja nauczania** poszczególnych przedmiotów **nie budzi zastrzeżeń**. Sekwencja przedmiotów realizowanych w trakcie studiów została oceniona pozytywnie przez studentów, uczestników spotkania. Nie wszyscy studenci uczestniczący w spotkaniu wiedzieli, że mogą wywierać wpływ na realizowany program studiów.

Praktyki studenckie dotyczące ochrony środowiska są na wizytowanym kierunku prowadzone. Po drugim roku studiów licencjackich studenci kierowani są na obowiązkowe, trzytygodniowe praktyki zawodowe (15 dni roboczych, 90 godz.), za które uzyskują 3 punkty ECTS. Studenci mają możliwość wyboru miejsca praktyki, ale w jednostkach, których działalność ma wyraźny związek z ochroną środowiska. **Sformułowano i opisano cele praktyk**. Przebieg praktyki jest dokumentowany w dzienniku praktyk, dodatkowo student po zakończeniu praktyki powinien przygotować sprawozdanie umożliwiające weryfikację osiągniętych efektów kształcenia. **Dokumentacja dotycząca prowadzonych dotąd praktyk jest gromadzona** (zestawienie osób, które odbyły praktykę - w 2012 roku ok. 90 osób, zestawienie zakładów pracy - kilkadziesiąt różnorodnych zakładów, o różnym charakterze, gdzie jednak spotyka się różnorodne problemy ochrony środowiska, zakłady niewątpliwie właściwie dobrane do prowadzonego kierunku). Studenci przedstawiają zaświadczenie o odbyciu praktyk i dziennik zawierający opis poszczególnych dni i opinię opiekuna (niekiedy z oceną, z reguły bardzo dobrą) z data i podpisem. Dzienniki są jednak wypełniane dość lakonicznie, rzadko znajdujemy potwierdzenie zdobycia dodatkowych informacji, nabycia nowych umiejętności, czy szerszy opis (zakładu, jego organizacji, wyposażenia, itp.). Do procesu realizacji praktyk i ich zaliczania nie przykładana jest jednak wystarczającej uwagi. W dotychczasowej dokumentacji brak na przykład sprawozdań i sposobu ich oceny. Reasumując **student odbywa** wymaganą trzytygodniową **praktykę** związaną z ochroną środowiska. **Jej udział w kształtowaniu umiejętności praktycznych i postaw** (sądząc po wypełnionych dziennikach praktyk) **nie wydaje się jednak w pełni wykorzystany**.

Zajęcia dydaktyczne na ocenianym kierunku są **generalnie realizowane w standardowych formach** jak: wykłady, ćwiczenia audytoryjne, laboratoryjne, i seminaria, także zajęcia o charakterze rachunkowym i projektowym, a także spora ilość ćwiczeń terenowych. **Sposób realizacji zajęć jest dostosowany do specyfiki kierunku i poszczególnych przedmiotów, uwzględnia poziomy studiów** (licencjackie i magisterskie) **oraz profil studiów**, jego osadzenie w obszarze nauk przyrodniczych oraz rolniczych i leśnych. Znacząca część zajęć ma charakter praktyczny lub poglądowo-praktyczny, **co sprzyja nabywaniu zdefiniowanych efektów kształcenia, zwłaszcza umiejętności**. W realizacji zajęć zwraca się uwagę na nabywanie różnorodnych kompetencji społecznych.

Przy prowadzeniu zajęć są wykorzystywane różne nowoczesne pomoce dydaktyczne (na wykładach dominują prezentacje multimedialne), oraz wyraźnie unowocześniona w ostatnim okresie baza dydaktyczna. **Wydział dysponuje infrastrukturą** w pełni dostosowaną **do prowadzenia wizytowanego kierunku**. Laboratoria i pracownie są dostosowanych do prowadzonych zajęć (pomieszczenia na ogół przestronne, odpowiednia liczba stanowisk, właściwe wyposażenie, odczynniki, szło, aparatura, dygestoria i odpowiednie zabezpieczenia dotyczące bhp, itd.). Realizowane treści są właściwe dla przedmiotów i odpowiadają potrzebom dydaktyki na studiach wyższych (por. p. 4.2 oraz zał. 5).

Zajęcia dydaktyczne studenci kierunku „ochrona środowiska” odbywają w salach wykładowych i ćwiczeniowych Wydziału Biologiczno-Rolniczego, mieszczącego się w jednym, niezbyt rozległym kampusie, stąd przemieszczanie między budynkami i salami nie stanowi problemu. Duża liczba różnorodnych sal wykładowych i laboratoriów umożliwia dogodnie ułożenie rozkładów zajęć. Organizacja zajęć dydaktycznych w semestrze nie budzi większych zastrzeżeń, ani pod względem rozkładu czasowego (choć niekiedy pojawiają się dłuższe przerwy), jak i koncentracji zajęć, także na studiach niestacjonarnych (10 trzydniowych zjazdów w semestrze umożliwia odpowiednią organizację zajęć). Ważną częścią procesu dydaktycznego jest umożliwienie korzystania studentom ze zbiorów bibliotecznych. Studenci wizytowanego kierunku, poza Biblioteką Główną, mają dostęp do Biblioteki Wydziałowej w kampusie Wydziału (24 miejsca, 14 komputerów, ok. 120 odwiedzin dziennie), z dostępem do kilkunastu czasopism z zakresu ochrony środowiska.

Studenci podczas spotkania byli zadowoleni, że zajęcia odbywają się na miejscu, a także z infrastruktury dydaktycznej. Ocenili, że ich zdaniem zajęcia mają właściwą formę. Część osób chciałaby jednak większej liczby zajęć ćwiczeniowych i laboratoryjnych. Dyskusję wywołał fakt ponoszenia przez studentów kosztów obowiązkowych zajęć terenowych oraz w tym kontekście stosunkowo późnego zawiadamiania o nich. Studenci poznają odpowiednio wcześniej harmonogram zajęć i sesji egzaminacyjnych. Zwrócili jednak uwagę na pojawianie się dość długich przerw między zajęciami. Jednakże w ramach dostępności sal prowadzący często dostosowują się do ich próśb i stosownie je przekładają. Zdaniem studentów formy egzaminów i testów są właściwie dobrane. W odpowiedni sposób sprawdzają efekty kształcenia we wszystkich trzech obszarach: wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Studenci nie znali wewnętrznych regulacji, które miałyby służyć potwierdzeniu zdobycia określonych efektów kształcenia. Nie zabiegali dotąd o takie dane, nie czuli potrzeby.

Z oficjalnych informacji przekazanych podczas wizytacji wynika, że **na wizytowanym kierunku** „ochrona środowiska” **zajęcia są prowadzone wyłącznie w siedzibie Uczelni**, nie są prowadzone zajęcia w zamiejscowych ośrodkach dydaktycznych.

Indywidualizacja kształcenia jest nieznaczna. Zgodnie z *Regulaminem studiów* student (za zgodą Dziekana) może studiować według indywidualnej organizacji zajęć, co nie zmienia programu ani rygorów. Nie jest to *de facto* indywidualizacja programowa. Formalnie punkty ECTS umożliwiają zaliczanie części studiów zaliczonych na innych uczelniach. Z możliwości takich wyjazdów korzysta jednak znikoma część studentów kierunku. Natomiast **osoby niepełnosprawne mają na Uniwersytecie Rzeszowskim zapewnione dobre warunki kształcenia**, także na wizytowanym Wydziale. Na Uczelni, w ramach

projektu finansowanego z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki „Rozwój Uniwersytetu Rzeszowskiego szansą dla Regionu”, funkcjonuje nawet Ośrodek Wsparcia i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Studenci, jak okazało się podczas spotkania, nie byli zorientowani w procedurach dotyczących indywidualnego toku nauczania czy indywidualnej organizacji studiów, wiedzieli jednak, że mogą się o nie starać i gdzie szukać stosownych informacji.

Uczelnia oferuje także ponadprogramowe, płatne kursy (przedmioty, specjalności, itp.). Studenci nie byli zorientowani (i zainteresowani) taką ofertą, uzasadniając to wysokimi kosztami realizacji dodatkowych przedmiotów (50 zł za każdy punkt ECTS) czy specjalności (1200 zł). Studenci uczestniczący w spotkaniu zwracali za to uwagę na **liczne szkolenia i staże finansowane ze środków unijnych**, o które zabiega Uczelnia.

Przeprowadzona analiza, rozmowy i dyskusje podczas wizytacji wskazują na przemyślaną koncepcję studiów na ocenianym kierunku, osadzonym w obszarze nauk przyrodniczych oraz w obszarze nauk rolniczych leśnych i weterynaryjnych, z wykorzystaniem wszystkich efektów z pierwszego obszaru i prawie wszystkich z drugiego. Zakładane efekty kształcenia (wiedza, umiejętności i kompetencje) mają odzwierciedlenie w treściach programowych poszczególnych poziomów, w tym bloków licencjacki i specjalności, a dalej w przedmiotach, w tym także w formach i metodach dydaktycznych. Reasumując można ocenić, że **koncepcja kształcenia, wybrane efekty kształcenia, treści programowe, formy i metody dydaktyczne tworzą spójną całość**. Jak wskazano jednak wcześniej (p.2.3.1.) dla absolwenta korzystne byłoby usystematyzowanie częściowych aspektów ocen oddziaływania na środowisko (pojawiające się w różnych zajęciach) oraz podobnie kwestia całościowego spojrzenia na problemy monitoringu. Kwestie te nie umniejszają istotnie oceny realizowanego kierunku.

Wizytowany kierunek „ochrona środowiska” oceniany jest po raz pierwszy. Nie były zatem formułowane żadne zalecenia dotyczące zmian i doskonalenia kierunku.

Ocena końcowa 3 kryterium ogólnego: w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych:

1) Realizowany dotąd program studiów spełniał praktycznie wszystkie wymagania określone w standardzie kształcenia dla wizytowanego kierunku. Program został przepracowany pod kątem obowiązujących uregulowań prawnych i dostosowany do wymagań KRK. Czas trwania studiów pierwszego i drugiego stopnia przyjęto właściwie. Poziomy kształcenia są logicznie podzielone. Bloki licencjackie i specjalności są przemyślane, związane z realizowaną koncepcją kierunku. Efekty kształcenia są dobrane w sposób odpowiedni, zarówno w stosunku do zdefiniowanych bloków licencjackich jak i specjalności. Proporcje grup przedmiotów są właściwe. Programy studiów pierwszego i drugiego stopnia są oparte na logicznym następstwie przedmiotów, sekwencja nauczania poszczególnych przedmiotów nie budzi zastrzeżeń. Efekty przedmiotowe zarówno na studiach pierwszego jak i drugiego

stopnia, zarówno stacjonarnych jak i niestacjonarnych mogą generalnie zostać osiągnięte, tym samym osiągnięte zostaną efekty obszarowe.

System gromadzenia osiągnięć studenta oparto na punktach ECTS w sposób właściwy. Przyjęte rozwiązania umożliwiają studentom udział w wymianie międzyuczelnianej, także zagranicznej. Do ciekawych rozwiązań należy przyjęty sposób monitorowania przydziału punktów ECTS.

Sformułowano i opisano cele praktyk. Student odbywa wymaganą trzytygodniową praktykę związaną z ochroną środowiska. Jej udział w kształtowaniu umiejętności praktycznych i postaw nie wydaje się jednak w pełni wykorzystany. Dokumentacja praktyk jest gromadzona.

Zajęcia dydaktyczne na ocenianym kierunku są generalnie realizowane w standardowych formach (ale także o charakterze rachunkowym i projektowym, oraz spora ilość ćwiczeń terenowych). Sposób realizacji zajęć jest dostosowany do specyfiki kierunku i poszczególnych przedmiotów, uwzględnia poziomy studiów (licencjackie i magisterskie) oraz profil studiów. Znacząca część zajęć ma charakter praktyczny lub pogłądowo-praktyczny, co sprzyja nabywaniu zdefiniowanych efektów kształcenia, zwłaszcza umiejętności.

Indywidualizacja kształcenia jest nieznaczna. Natomiast osoby niepełnosprawne mają na Uniwersytecie Rzeszowskim zapewnione dobre warunki kształcenia,

2) Koncepcja kształcenia, wybrane efekty kształcenia, treści programowe, formy i metody dydaktyczne tworzą spójną całość. Wskazano na potrzebę i możliwości doskonalenia kształcenia w zakresie ocen oddziaływania na środowisko oraz monitoringu środowiska.

4. Liczba i jakość kadry dydaktycznej a możliwość zrealizowania celów edukacyjnych programu studiów

Zajęcia na kierunku studiów Ochrona Środowiska prowadzi 103 nauczycieli akademickich, w tym 12 profesorów tytularnych, 12 doktorów habilitowanych i 59 doktorów. Dla wszystkich tych nauczycieli Uniwersytet Rzeszowski stanowi podstawowe miejsce pracy i zatrudnione są one w pełnym wymiarze czasu pracy. Struktura kwalifikacji osób prowadzących zajęcia dydaktyczne na ocenianym kierunku jest odpowiednio zdywersyfikowana, co oznacza że wszystkie zajęcia w obydwu obszarach kształcenia: nauk przyrodniczych oraz nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych, prowadzone są przez specjalistów z odpowiednich dyscyplin ze stopniem co najmniej doktora. Ich liczba i kwalifikacje umożliwiają osiągnięcie zakładanych celów i efektów kształcenia.

Załącznik nr 5 Nauczyciele akademicy realizujący zajęcia dydaktyczne na ocenianym kierunku studiów, w tym stanowiący minimum kadrowe. Cz. I. Nauczyciele akademicy stanowiący minimum kadrowe. Cz. II. Pozostali nauczyciele akademicy.

Zgodnie z wymaganiem § 12 ust. 1 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz. U. Nr 243, poz. 1445 z późn. zm.), *„Nauczyciel akademicki może być zaliczony do minimum kadrowego określonego kierunku studiów o profilu ogólnoakademickim, jeżeli posiada dorobek w obszarze wiedzy, odpowiadającym obszarowi kształcenia, wskazanemu dla tego kierunku studiów, w zakresie jednej z dyscyplin naukowych lub artystycznych, do których odnoszą się efekty kształcenia dla tego kierunku.”* Ponadto zgodnie z § 14 ust. 1 *„Minimum kadrowe dla studiów pierwszego stopnia na określonym kierunku studiów stanowi co najmniej trzech samodzielnych nauczycieli akademickich oraz co najmniej sześciu nauczycieli akademickich posiadających stopień naukowy doktora”*, a na podstawie § 15 ust. 1 *„Minimum kadrowe dla studiów drugiego stopnia na określonym kierunku studiów stanowi co najmniej sześciu samodzielnych nauczycieli akademickich oraz co najmniej sześciu nauczycieli akademickich posiadających stopień naukowy doktora”*,

Wszystkie osoby zgłoszone do minimum kadrowego spełniają warunki określone w § 13 ust. 3 przywołanego wyżej rozporządzenia, tj. prowadzą osobiście na kierunku „ochrona środowiska” zajęcia dydaktyczne w wymiarze co najmniej 30 godzin w przypadku samodzielnych nauczycieli akademickich oraz co najmniej 60 godzin - posiadających stopień naukowy doktora lub tytuł zawodowy magistra.

Do minimum kadrowego mogą być wliczeni jedynie nauczyciele akademicy zatrudnieni na podstawie mianowania lub umowy o pracę w pełnym wymiarze czasu pracy nie krócej niż od początku semestru studiów, dla których – w przypadku studiów II stopnia - uczelnia ta stanowi podstawowe miejsce pracy - § 13 ust. 1 i 2 powyższego rozporządzenia. Wymogi zostały spełnione przez wszystkich nauczycieli akademickich zgłoszonych do minimum kadrowego.

Informacje zawarte w oświadczeniach o wyrażeniu zgody na wliczenie do minimum kadrowego, pozwalają na stwierdzenie, iż wszystkie osoby zgłoszone do minimum kadrowego spełniają warunki określone w art. 112a ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2012 r., poz. 572 i 742).

Teczki osobowe wszystkich nauczycieli akademickich zgłoszonych do minimum kadrowego zawierają dokumenty potwierdzające posiadanie tytułów i stopni naukowych (z wyjątkiem jednej teczki osobowej). Kopie dyplomów znajdujące się w teczkach zostały poświadczona za zgodność z oryginałem. Umowy o pracę zawierają wymagane prawem elementy.

Wydział Biologiczno-Rolniczy przedstawił do minimum kadrowego na kierunku „ochrona środowiska” 20 nauczycieli akademickich. Wszystkie te osoby spełniają określone przepisami prawa wymagania konieczne do zaliczenia ich w skład minimum kadrowego, posiadają, udokumentowane kwalifikacje naukowe i dorobek naukowy w reprezentowanym obszarze wiedzy oraz doświadczenie zawodowe i wykonali, bądź przekroczyli obowiązujące na Uniwersytecie pensum dydaktyczne. Wszyscy ci nauczyciele akademicy wyrazili pisemną zgodę na zaliczenie ich do minimum kadrowego ocenianego kierunku studiów i prowadzą na kierunku co najmniej 30 godzin dydaktycznych (samodzielnymi pracownikami naukowymi) lub 60 godzin (nauczyciele akademicy ze stopniem naukowym doktora).

W minimum kadrowym są reprezentanci obszarów, do których przyporządkowane zostały efekty kształcenia, tj. obszaru kształcenia w zakresie nauk przyrodniczych oraz nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych.

Wymagania dotyczące minimum kadrowego studiów pierwszego i drugiego stopnia dla ocenianego kierunku określone w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz. U. Nr 243, poz. 1445 z późn. zm.), zostały spełnione.

W celu oceny stabilności minimum kadrowego ocenianego kierunku studiów dokonano analizy składu tego minimum w latach akademickich: 2009/2010, 2010/2011 i 2011/2012. Nieprzerwanie przez wszystkie wskazane lata akademickie zarówno w grupie samodzielnych nauczycieli akademickich jak i w grupie osób posiadających stopień naukowy doktora wszyscy byli te same osoby, co oznacza, iż kadra ocenianego kierunku studiów jest stabilna. Liczba doktorów pozwala na stwierdzenie, iż stworzone są szanse na wzrost liczby samodzielnych nauczycieli akademickich.

Minimum kadrowe na kierunku „ochrona środowiska” w roku akademickim stanowi 20 nauczycieli akademickich (4 profesorów, 3 doktorów habilitowanych i 13 doktorów) Zważywszy, że łączna liczba studentów na omawianym kierunku wynosi 525, stosunek liczby nauczycieli akademickich stanowiących minimum kadrowe do liczby studentów wynosi około 1:26.

Obsada zajęć dydaktycznych z poszczególnych zajęć jest prawidłowa a obszary nauki, dziedziny i dyscypliny naukowe reprezentowane przez poszczególnych nauczycieli akademickich są zgodne ze szczegółowymi efektami kształcenia przedstawionymi w sylabusach. Wydział nie prowadzi kształcenia na odległość.

Zespół Oceniający wizytował dostępne w dniach wizytacji (25 oraz 26 października 2012 roku) zajęcia na studiach stacjonarnych, zapoznając się ze sposobem ich prowadzenia, poziomem i wymaganiami, oceniając równocześnie bazę dydaktyczną (sale wykładowe, ćwiczeniowe, laboratoria w różnych obiektach) i warunki prowadzenia zajęć na kierunku. Szczegółowe informacje dotyczące hospitowanych zajęć dydaktycznych (wykładów i ćwiczeń) oraz ich oceny zostały zawarte w **Załączniku Nr 6**. Zajęcia wybierano losowo z planu zajęć dydaktycznych obowiązującego w semestrze zimowym w bieżącym roku akademickim. Wszystkie wizytowane zajęcia odbywały się zgodnie z planem i rozpoczęły się punktualnie. Zajęcia prowadzone były przez osoby wykazane rozkładach, w salach wykładowych, laboratoriach i pracowniach dostosowanych do prowadzonych zajęć (liczba miejsc, wyposażenie w pomoce audiowizualne, aparatura, odczynniki itd.). Pomieszczenia dydaktyczne były na ogół przestronne, bardzo dobrze wyposażone w sprzęt laboratoryjny, aparaturę i sprzęt optyczny, a liczba prowadzących (w przypadku ćwiczeń jeden pracownik naukowo-dydaktyczny na ok. 12 studentów) wystarczała do prawidłowego zrealizowania ćwiczeń. Widoczny był **wysoki poziom kompetencji osób prowadzących zajęcia** (zarówno wykłady jak i ćwiczenia), ich dobre przygotowanie do zajęć, a także umiejętności i doświadczenie dydaktyczne – zajęcia odpowiadały potrzebom dydaktyki na studiach wyższych, z wykorzystaniem prezentacji multimedialnych, rzutników pisma, itp. **Studenci byli aktywni i wyraźnie zainteresowani przebiegiem zajęć.** Mieli oni dostęp do materiałów

umożliwiających przygotowanie do zajęć. Niekiedy przed zajęciami pobierali próby do badań (np. wody z rzek). Studenci na ćwiczeniach realizowali zajęcia w grupach, pełniąc w nich różne role. Wyniki badań (ćwiczeń) były prezentowane, omawiane i dyskutowane. Nabywaną wiedzę i umiejętności sprawdzały stosowne testy, także zadania o charakterze praktycznym.

Wizytowane zajęcia zapewnią tym samym odpowiedni poziom różnorodnych umiejętności, zdefiniowanych w sylabusach przedmiotów.

Załącznik nr 6 Informacja o hospitolowanych zajęciach i ich ocena.

Zgodnie ze statutem Uniwersytetu Rzeszowskiego zatrudnianie nauczycieli akademickich na stanowiska w Uczelni dokonuje się na drodze otwartego konkursu. Podstawowym kryterium oceny kandydatów jest aktywność naukowa kandydata (wymagana jest lista publikacji z *impact factor*), a w przypadku samodzielnych pracowników naukowych – także udokumentowana umiejętność pozyskiwania środków zewnętrznych na badania i osiągnięcia w rozwoju kadry naukowej (promotorstwo, recenzje). Wszystkie konkursy publicznie ogłaszane m. in. na stronie internetowej Uniwersytetu. Procedura doboru kadry naukowo-dydaktycznej jest prawidłowa, a pracownicy dydaktyczni poddawani są anonimowym ocenom ankietowym (anonimowo) przez studentów, odbywają się także rutynowe hospitacje zajęć.

Wydział sprzyja zatrudnianiu młodych pracowników naukowych o znaczącym dorobku, pochodzących spoza Uniwersytetu Rzeszowskiego (w ostatnim pięcioleciu zatrudniono 6 doktorów z zewnątrz na stanowiska adiunktów) i zachęca do podnoszeniu kwalifikacji zawodowych już zatrudnionych pracowników: 10 asystentów uzyskało stopień naukowy doktora poza macierzystą Uczelnią, a kolejnych 6 osób – po ukończeniu utworzonego w 2006 r. studium doktoranckiego na Wydziale. Najlepsi doktoranci realizujący badania związane z ochroną środowiska otrzymują (w drodze konkursu) stypendia z Podkarpackiego Funduszu Stypendialnego. Czterech pracowników Wydziału uzyskało w ciągu ostatnich 5. lat habilitacje (zatrudniono też jednego dr hab. spoza uczelni) i spodziewanych jest wkrótce kolejnych

6 habilitacji pracowników Wydziału, zaś dalszych 4 pracowników ma szansę na rychłe uzyskanie tytułów profesorskich. Dobrze rokujący adiunkci są wspierani przez Wydział stypendiami habilitacyjnymi. Pracownicy Wydziału mogą podnosić swoje kompetencje zawodowe w ramach finansowanego ze środków Unii Europejskiej programu „Budowa potencjału dydaktycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego na poziomie europejskim” (szkolenia specjalistyczne i kursy w zakresie nowoczesnych metod kształcenia).

Zespół Oceniający odbył przewidziane w procedurach oceny spotkanie z nauczycielami prowadzącymi zajęcia na kierunku „ochrona środowiska” w dniu 26 października 2012 roku. W spotkaniu wzięło udział prawie 50 osób. Opinie o Wydziale prezentowane przez nauczycieli akademickich podczas spotkania z zespołem oceniającym były na ogół nadzwyczaj pozytywne i można odnieść wrażenie, że istnieje silna więź emocjonalna pracowników z macierzystą Uczelnią. Uwagi krytyczne dotyczyły zbyt dużej, zdaniem kilku uczestników spotkania, liczby studentów grupach ćwiczeniowych w czasie zajęć laboratoryjnych, wymagających indywidualnego kontaktu studenta i nauczyciela.

Wielkość grup studenckich z postulatem do ich zmniejszenia była jedną z kwestii poruszanych w szerszej dyskusji. Wskazywano na ograniczenia takich możliwości przez decyzje Senatu. W aspekcie jakości kształcenia wskazywano na zmniejszającą się liczbę zajęć. Dyskusja wykazała też, że przynajmniej część nauczycieli nie do końca rozumie co to znaczy, że student za realizację jakiegoś przedmiotu otrzymuje np. 5 pkt. ECTS a za realizację studiów licencjackich punktów 180, ile pracy powinien poświęcić i, że trzeba to wyegzekwować. Nauczyciele wskazali, że na Uczelni są metody motywujące, np. rankingi nauczycieli akademickich i nagrody dla najlepszych, a rozdział środków finansowych zależy od osiągnięć. Wskazywali na różnorodne możliwości doskonalenia zawodowego nauczycieli akademickich Uniwersytetu Rzeszowskiego (np. uruchamianie w ostatnim okresie kursy: emisji głosu, statystyki czy obsługi urządzeń multimedialnych). W aspekcie dostosowania programów do wymagań KRK wskazywali na organizowane (i odbyte) szkolenia, na konsultacje w katedrach, na uczestnictwo katedr w tym procesie (przedstawicielstwo w komisjach, dyskusja projektów, konsultacje dotyczące siatki godzin oraz realizacji efektów kształcenia w przedmiotach). Kwestia efektów była poruszana szerzej, wskazywano na praktyczną realizację niektórych (np. pracy w grupie, pełnienia różnych ról, w tym lidera, itp.).

Ocena końcowa 4 kryterium ogólnego: w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych:

- 1) Struktura kwalifikacji nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia dydaktyczne na kierunku „ochrona środowiska”, a także ich liczba umożliwiają w pełni osiągnięcie zakładanych celów i efektów kształcenia
- 2) Minimum kadrowe na kierunku „ochrona środowiska” jest spełnione. Do minimum kadrowego na tym kierunku zaliczono 20 nauczycieli akademickich (4 profesorów, 3 doktorów habilitowanych i 13 doktorów). Osoby wymienione w minimum kadrowym spełniają warunki określone przepisami prawa i posiadają odpowiednie kwalifikacje oraz dorobek naukowy. Stosunek liczby nauczycieli akademickich do liczby studentów kierunku wynosi 1:26 i jest znacznie korzystniejszy od relacji określonej przez przepisy (nie mniej niż 1:60). Hospitowane zajęcia dydaktyczne prowadzone były na wysokim poziomie merytorycznym i w doskonałych warunkach technicznych, a studenci aktywnie w nich uczestniczyli.
- 3) Polityka kadrowa Wydziału jest zgodna z założeniami rozwoju ocenianego kierunku, a system wspierania rozwoju kadry naukowo-dydaktycznej jest właściwy.

5. Infrastruktura dydaktyczna i naukowa, którą dysponuje jednostka a możliwość realizacji zakładanych efektów kształcenia oraz prowadzonych badań naukowych

Wydział Biologiczno-Rolniczy korzysta z 3 nowych budynków będących własnością Uniwersytetu Rzeszowskiego, znajdujących się na kampusie w dzielnicy Zalesie. Są to:

1) Budynek Centrum Innowacji (25 pomieszczeń laboratoryjnych, 5 sal dydaktycznych, 4 sale ćwiczeń i sala seminaryjna; wszystkie sale dydaktyczne wyposażone są w zestawy multimedialne (komputer, rzutnik, ekran) i mogą pomieścić jednocześnie 146 osób)

2) Budynek Centrum Transferu Technologii (4 sale wykładowe na łącznie 484 miejsca, wyposażone w systemy wideokonferencji, 8 sal seminaryjno-ćwiczeniowych dla 122 osób, 11 sal ćwiczeń dla 334 studentów, 16 sal laboratoryjno-ćwiczeniowych dla 324 studentów oraz 5 sal informatycznych z 102 stanowiskami przy komputerach; we wszystkich salach dydaktycznych znajdują się zestawy multimedialne);

3) Budynek Laboratorium, z dwiema salami wykładowymi (140 miejsc), 11-toma salami laboratoryjno-ćwiczeniowymi (252 miejsca), salą seminaryjną (10 miejsc) i 2 salami komputerowymi (39 stanowisk). Sale te wyposażone są w zestawy multimedialne, zestawy komputerowe (80) i mikroskopy (68). Cały sprzęt optyczny i elektroniczny stanowiący wyposażenie sal jest nowy i w bardzo dobrym stanie technicznym. Komputery są połączone z Internetem i mają bogate oprogramowanie (Oprogramowanie GIS – komercyjne i „open-source”, oprogramowanie statystyczne - STATISTICA, edytory tekstów, arkusze kalkulacyjne, programy prezentacyjne itd.).

Liczne przestronne i doskonale wyposażone sale dydaktyczne stwarzają bardzo dobre warunki do prowadzenia zajęć, a także umożliwiają skonstruowanie siatki dydaktycznej bez uciążliwych dla studentów „okienek”; optymalizację rozkładu zajęć dodatkowo ułatwia skupienie pomieszczeń dydaktycznych w jednym, lub w bliskich sobie budynkach.

W budynku Wydziału studenci mają zapewniony dostęp do Internetu za pomocą kiosków internetowych, sal wyposażonych w komputery z łączem internetowym, a przede wszystkim przy użyciu sieci bezprzewodowej. Dostęp ten studenci uznali za bardzo dobry.

Wydział dysponuje Czytelnią zlokalizowaną w kampusie Zalesie (prócz dużej Biblioteki Uniwersyteckiej), dysponująca 180 tytułami książek oraz 18 tys. tytułów książek elektronicznych (w bazach ebrary, Ibuk.pl, LEX, Springer, Oxford English Dictionary) i oferującą wypożyczenia międzybiblioteczne, oraz 34 tytułami czasopism z zakresu ochrony środowiska i bardzo bogate zasoby czasopism elektronicznych (bazy Science Direct, Springer, Elsevier, Wiley-Blackwell, EBSCO, AIP/APS, IOPscience, Nature, Science). Biblioteka oferuje także indeksy cytowań Scopus i Web of Knowledge. Dostępność literatury naukowej dla studentów i pracowników Wydziału jest bardzo dobra, chociaż studenci uczestniczący w spotkaniu zgłosili niewielkie zastrzeżenia co do niewystarczającej liczby dostępnych egzemplarzy zasobów bibliotecznych. Nie zgłaszali jednak dotąd takich uwag Władzom Wydziału. Okazali zadowolenie z faktu, iż mogą korzystać z nowej - dobrze wyposażonej ich zdaniem - bazy dydaktycznej.

Studenci kierunku „ochrona środowiska” odbywają praktyki w jednostkach, których działalność jest związana z szeroko pojętą ochroną środowiska, tj. w parkach narodowych i krajobrazowych, w Wojewódzkim Inspektoracie Ochrony Środowiska, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Wydziale Ochrony Środowiska Urzędu Marszałkowskiego,

w oczyszczalniach ścieków itp., a także w jednostkach Uniwersytetu. Dobór tych instytucji jest właściwy.

Studenci podczas spotkania powiedzieli, iż mają obowiązkowe praktyki zawodowe, które uznali za potrzebne w procesie kształcenia. Zazwyczaj sami podejmują starania w celu znalezienia instytucji, w której mogliby odbywać praktyki. Poinformowali jednak, iż według ich wiedzy mogą liczyć przy tym także na pomoc ze strony Uczelni. Nie wszyscy potrafili wskazać odpowiedź na pytanie, czy za realizację praktyk otrzymują punkty ECTS.

Bardzo dobra już obecnie infrastruktura Wydziału Biologiczno-Rolniczego UR, służąca kształceniu na kierunku „ochrona środowiska” poprawi się jeszcze po ukończeniu będącego w budowie gmachu Centrum Innowacji i Transferu Wiedzy Techniczno-Przyrodniczej, w którym powstanie laboratorium badań i kontroli środowiska, a także Centrum Biotechnologii Stosowanej i Nauk Podstawowych i Centrum Innowacyjno-Badawczego Środowisk. Jednostki te powstaną w obrębie kampusu Zalesie. Nakłady na rozwój infrastruktury (już poniesione i planowane) zapewnią doskonałe warunki dla kształcenia studentów kierunku „ochrona środowiska”.

Infrastruktura Wydziału jest w pełni dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Wszystkie pomieszczenia dydaktyczne są dostępne dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich (najazdy, specjalne windy, odpowiednio szerokie i ukształtowane wejścia do pomieszczeń itd.). Budynek został przystosowany do potrzeb studentów z dysfunkcją ruchu – znajdują się w nim stosowne windy i podjazdy. Szerokość otworów drzwiowych została dobrana pod kątem osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Na terenie budynku są także toalety dla osób z niepełnosprawnościami.

Studenci uczestniczący w spotkaniu poinformowali o możliwości wykorzystania pętli indukcyjnych czy urządzeń dla osób niedowidzących i niedosłyszących.

Pełnomocnik Rektora ds. Osób Niepełnosprawnych potwierdził wyposażenie sal wykładowych w pętli indukcyjne, projektory multimedialne, rozwijane ekrany projekcyjne czy tablice zaopatrzone w e-beam rejestrujący treść zapisaną na tablicy w formie cyfrowej.

W Uczelni funkcjonuje także wypożyczalnia specjalistycznego sprzętu wspomagającego proces uczenia się osób niepełnosprawnych – do wypożyczenia są m.in. notesy mówiące, lupy elektroniczne, drukarki etykiet brajlowskich, systemy FM, syntezatory mowy polskiej, powiększalniki telewizyjne, specjalne klawiatury i myszy komputerowe, odpowiednie oprogramowanie powiększająco-udźwiękawiające. Aktualnie przy salach dydaktycznych umieszczane są brajlowskie napisy z informacjami m.in. o przeznaczeniu i planie zajętości sali.

Dla osób z niepełnosprawnościami organizowane są wyjazdowe obozy adaptacyjne oraz liczne szkolenia (np. dotyczące tematyki radzenia sobie ze stresem).

Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych zajmuje się ponadto organizacją zajęć zastępczych z wychowania fizycznego, by osoby z niepełnosprawnościami nie były zwalniane z realizacji przedmiotu, a mogły wziąć udział w ćwiczeniach rehabilitacyjnych bądź np. w specjalnie przygotowanym kursie pływania. Biuro organizuje szkolenia dla chętnych wolontariuszy, podczas których ci dowiadują się, jak w prawidłowy sposób zająć się osobami z poszczególnymi niepełnosprawnościami.

O istnieniu Biura studenci dowiadują się ze strony internetowej Uczelni, ogłoszeń i plakatów umieszczonych w budynkach wydziałów. Informację taką otrzymują również wraz z listem zawierającym decyzję o zakwalifikowaniu do przyjęcia na studia. Dla studentów z niepełnosprawnościami wydawany jest też informator „Aktywni i sprawni”.

Ocena końcowa 5 kryterium ogólnego: wyróżniająco

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryterium szczegółowego:

Wydział Biologiczno-Rolniczy ma doskonałą bazę dydaktyczną, w pełni dostosowaną do realizacji procesu kształcenia i osiągnięcia deklarowanych efektów kształcenia. Studenci mają znakomite warunki do pracy w licznych, dobrze wyposażonych salach dydaktycznych, łatwy dostęp do komputerów, specjalistycznego oprogramowania, baz danych i wirtualnych zasobów bibliotecznych. Infrastruktura Wydziału zostanie wkrótce jeszcze rozwinięta, po oddaniu będących w budowie nowych centrów badawczo-dydaktycznych. Studenci oceniają bazę dydaktyczną i infrastrukturę jako wystarczającą z zastrzeżeniem konieczności zwiększenia woluminów w księgozbiornie biblioteki. Na wyróżnienie zasługują działania Uczelni skierowane do osób z niepełnosprawnościami.

6. Badania naukowe prowadzone przez jednostkę w zakresie obszaru/obszarów kształcenia, do którego został przyporządkowany oceniany kierunek studiów

Siedemnaście jednostek (10 katedr i 7 zakładów) Wydziału Biologiczno-Rolniczego prowadzi badania naukowe związane z kierunkiem „ochrona środowiska”. Badania te dotyczą przede wszystkim problemów środowisk południowo-wschodniej Polski, w tym m. in. ekologicznej roli dużych dolin rzecznych, znaczenia terenów podmokłych (łąki, torfowiska, lasy łąkowe i bagienne) w ochronie przyrody i wpływu antropopresji na te środowiska, stanu fragmentacji lasów karpackich (techniki GIS), ekologii zwierząt (zwłaszcza ptaków) terenów rolniczych, ekologii ryb i funkcjonowania ekosystemów wód płynących poddanych antropopresji. Rozwijane są badania nad stanem i zagrożeniami dla różnorodności biologicznej roślin (a także okrzemek), fauny kręgowej i bezkręgowców. Druga grupa badań dotyczy mechanizmów działania różnych ksenobiotyków (matanol, aldehydy, farmaceutyki, pestycydy, metale ciężkie i inne) na poziomie molekularnym, komórkowym i ekosystemowym, a także tolerancji roślin na stres abiotyczny. Trzecia grupa badań związana jest oddziaływaniem rolnictwa (produkcji roślinnej i zwierzęcej) na środowisko, w tym zwłaszcza na gleby i wody. Badania te finansowane są ze środków budżetowych i – przede wszystkim z grantów badawczych (w latach 2007-12 na Wydziale realizowano 46 projektów o wartości 4 666 747 zł, finansowanych przede wszystkim z grantów MNiSW). Efektem badań 23 osób wliczonych do minimum kadrowego w latach 2007-2012 były 282 publikacje naukowe. Jest to dorobek bardzo dobry ilościowo, ale wyraźnie gorszy w kategoriach jakościowych – zdecydowaną większość tych prac (co najmniej 80%) zamieszczono czasopiśmie krajowych w języku polskim, wśród podawanych publikacji zdarzają się maszynopisy - zapewne nigdzie nieopublikowane; z drugiej strony wielu pracowników

naukowych (wśród nich także samodzielnych, tj. doktorów habilitowanych lub profesorów) nie ma w dorobku ostatnich 5 lat żadnych prac z czasopism z tzw. listy filadelfijskiej. Należy jednak podkreślić, że tematyka tych publikacji jest na ogół ściśle związana z procesem dydaktycznym realizowanym na kierunku „ochrona środowiska”, a badania w nich sprawozdawane prowadzone są niekiedy z aktywnym udziałem studentów; studenci byli współautorami co najmniej kilkunastu publikacji, w tym 5-6 z czasopism o międzynarodowym zasięgu.

Obecni na spotkaniu studenci potrafili dokładnie określić własne możliwości współtworzenia publikacji naukowych. Część z obecnych na spotkaniu studentów stale współpracuje z wykładowcami w prowadzeniu prac badawczych, których wyniki umieszczają w publikacjach naukowych. Wyniki te prezentują także biorąc udział w różnego rodzaju konferencjach oraz wykorzystują w pracach dyplomowych. Uczestnicy spotkania pochwalili duże zaangażowanie opiekunów kół naukowych w wykonywaną pracę.

Uczelnia blisko współpracuje ze słowackim Uniwersytetem w Nitrze (w ramach tej współpracy odbywają się wzajemne staże naukowe pracowników i studentów, zwłaszcza aktywnie uczestniczących w działalności kół naukowych) a także z innymi zagranicznymi instytucjami naukowymi (w Chinach, USA i Europie), oraz z licznymi z kraju. Na szczególne podkreślenie zasługują związki Wydziału Biologiczno-Rolniczego z regionalnymi instytucjami, których działalność wiąże się z ochroną środowiska – Parkami Narodowymi (zwłaszcza Bieszczadzkim PN), Wojewódzkim Inspektorem Ochrony Środowiska, Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska, Wydziałem Ochrony Środowiska i Rolnictwa Urzędu Marszałkowskiego i in. Przedstawiciele wymienionych instytucji, na spotkaniu interesariuszy zewnętrznych z wizytującą kierunek Komisja podkreślali bliski i aktywny charakter tych związków, polegających m. In. na konsultowaniu projektowanych efektów kształcenia, pożądanym przez potencjalnych pracodawców, a także kształtowaniu umiejętności praktycznych studentów w czasie praktyk i zajęć w terenie.

Ocena końcowa 6 kryterium ogólnego: w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryterium szczegółowego:

Badania naukowe prowadzone w zakresie obszarów nauk przyrodniczych oraz nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych, do których został przyporządkowany oceniany kierunek studiów charakteryzują się dość dobrym poziomem i są ściśle związane z kształceniem studentów na kierunku „ochrona środowiska”. Studenci mają stały dostęp do naukowego sprzętu i aparatury dostępnej w bardzo dobrze wyposażonych pracowniach dydaktycznych i laboratoriach badawczych, a w trakcie kształcenia mają częsty i bliski kontakt z regionalnymi instytucjami, których działalność związana jest z ochroną środowiska. Studenci mają możliwość udziału w różnorodnych pracach badawczych. Podczas spotkania poinformowali, że są zainteresowani pracą w kołach naukowych i prowadzeniem prac badawczych.

7. Wsparcie studentów w procesie uczenia się zapewniane przez Uczelnię

Zasady rekrutacji na studia regulują stosowne Uchwały Senatu UTP, są one dostępne i udostępniane w wymaganym czasie. Postępowanie kwalifikacyjne jest standardowe, podobne jak w innych jednostkach prowadzących ten kierunek w Polsce. Wydział nie ustala progu punktowego, na studia, przyjmuje się więc praktycznie wszystkich kandydatów spełniających wymagania formalne. Regulacje nie zawierają zapisów dyskryminujących jakakolwiek grupę kandydatów. Studenci uczestniczący w spotkaniu nie zgłosili uwag do procesu rekrutacji. Ich zdaniem kryteria przyjęte są jasno określone i sprawiedliwe.

Wielkość rekrutacji jest generalnie określana w stosunku do potencjalnych możliwości Wydziału. Możliwości są zdecydowanie większe niż liczba kandydatów na wizytowany kierunek (ale także na pozostałe kierunki prowadzone w jednostce). Świadczy o tym choćby niezwykle korzystny stosunek liczby nauczycieli akademickich stanowiących minimum kadrowe do liczby studentów kierunku wynoszący ok. 1:26 (przy wymaganym nie mniejszym niż

1:60). Problemem jest raczej rekrutacja odpowiedniej liczby, właściwie przygotowanych kandydatów, aby kierunek mógł się rozwijać. Możliwości kadrowe, ale także dotyczące infrastruktury dydaktycznej, zwłaszcza po zakończonych w ostatnim czasie inwestycjach, umożliwiłyby efektywne prowadzenie kierunku nawet przy dwukrotnie wyższej liczbie studentów. O przyjęcie na drugi stopień studiów kierunku „ochrona środowiska” ubiegać mogą się wyłącznie osoby posiadające stopień licencjata lub inżyniera na kierunku ochrona środowiska lub osoby z pokrewnych kierunków, pod warunkiem, że w trakcie studiów zrealizowały co najmniej 60% wymiaru godzin z przedmiotów podstawowych i kierunkowych ujętych w programie kierunku „ochrona środowiska”. Kwalifikacja dokonywana jest na podstawie sumy punktów wynikającej z dodania średniej arytmetycznej ze studiów do liczby punktów za dyplom licencjacki lub inżynierski. Obliczenia średniej ze studiów dokonuje się z uwzględnieniem wszystkich przedmiotów kończących się egzaminem i przedmiotów bez egzaminu kończących się zaliczeniem z oceną. Sposób naliczania punktów w postępowaniu kwalifikacyjnym określają odpowiednie uchwały Senatu Uniwersytetu Rzeszowskiego.

System oceny osiągnięć studentów jest generalnie zorientowany na proces uczenia się, zapewnia przejrzystość i obiektywizm formułowania ocen. Wymagania w obrębie przedmiotów są określone. Wymagania nie zawsze są standaryzowane pomiędzy przedmiotami (np. na ocenę dostateczną wystarczy niekiedy 40% punktów, a niekiedy 55%).

Studenci uczestniczący w spotkaniu z ekspertem studenckim, określili system oceniania jako sprawiedliwy i właściwie funkcjonujący. Są zaznajamiani z wymaganiami egzaminacyjnymi, o formie oraz czasie egzaminów i zaliczeń. Ich zdaniem **wszyscy prowadzący dokładnie przedstawiają treści**, jakie będą prezentowane podczas danego przedmiotu/kursu. **Wiedza wymagana przez prowadzących jest w pełni możliwa do zdobycia w trakcie zajęć i nauki własnej.** Egzaminy i zaliczenia przeprowadzane są w sposób określony na początku zajęć, w większości przypadków sprawdzają jednak tylko wiedzę. Forma zaliczenia przedmiotu i wymagania są znane od pierwszych zajęć i zostają konsekwentnie zrealizowane. Studenci umieli wymienić wymagania wstępne dotyczące przedmiotów, na które uczęszczają. Potwierdzili, że posiadają możliwość powtarzania

egzaminów oraz zaliczeń. Nikt z grupy obecnej na sali nie korzystał jednak z możliwości egzaminu komisyjnego, o takiej możliwości jednak wiedzieli. Ogólnie system oceny osiągnięć został przez studentów określony jako sprawiedliwy i sprawnie funkcjonujący.

Informacje dotyczące Europejskiego Systemu Transferu i Akumulacji Punktów, jego cechy i spis dokumentów związanych z działaniem systemu znaleźć można na stronie internetowej Uniwersytetu. Studenci potrafili wskazać, do czego służą punkty ECTS. **Rozliczanie osiągnięć studentów poprzez punkty ECTS umożliwia oczywiście formalnie zaliczanie części studiów odbytych na innych uczelniach**, w tym sensie wspiera mobilność studentów. Z możliwości takich wyjazdów korzysta jednak znikoma część studentów kierunku. Nie udało się ustalić przyczyn stosunkowo małego zainteresowania studentów odbyciem części studiów na innych uczelniach, choć nie istnieją przeszkody formalne (prawdopodobnie głównie z uwagi na koszt takich wyjazdów, ale być może także niezbyt dobra znajomość języków obcych i z obawy o przepisanie przedmiotów zaliczonych podczas wymiany). Naukę języków obcych studenci określili na Uczelni, jako wystarczającą i na odpowiednim ich zdaniem poziomie B2. Nie okazali jednak zainteresowania realizacją przedmiotów kierunkowych w językach obcych.

Studentom nie są znane zasady przydziału punktów ECTS do przedmiotów. Studenci tłumaczyli powyższą sytuację brakiem ich zainteresowania tematem. Zwrócić jednak należy uwagę, że na Wydziale podjęto prace dotyczące standaryzacji przydziału punktów ECTS do poszczególnych przedmiotów. Prowadzona już ankietyzację, w której studenci oceniali czas pracy poświęcony przedmiotom (poszczególnych jego elementów, samych zajęć, przygotowania do egzaminów, kolokwium, prace przejściowe, itd.). Ankiety zostały już opracowane, czas na stosowne wnioski.

Uniwersytet prowadzi międzynarodową współpracę badawczą z jednostkami dydaktycznymi, jednostkami naukowo-badawczymi oraz z towarzystwami naukowymi z wielu krajów (Chiny, Czechy, Francja, Hiszpania, Liban, Niemcy, Rosja, USA, Słowacja, Ukraina, Anglia). **Trudno jednak uznać, że współpraca międzynarodowa czy międzyuczelniana w jakiś szczególny sposób wpływa na możliwości osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia** poprzez wymianę i badania realizowane w ramach tej współpracy. W ciągu ostatnich 5 lat z programu wymiany międzyuczelnianej w kraju (program typu MOST) skorzystało 2 studentów kierunku „ochrona środowiska”, zaś z międzynarodowej wymiany w ramach programu ERASMUS wzięło udział 23 studentów Wydziału Biologiczno-Rolniczego, w tym 3 z wizytowanego kierunku.

Opiekę naukową i dydaktyczną nad studentami należy uznać za odpowiednią. Taka była także opinia studentów podczas spotkania. Dostępność prowadzących poza godzinami zajęć uznali za wystarczającą. Prowadzący są także dostępni za pośrednictwem poczty elektronicznej (a niektórzy i telefonicznie). Na początku semestru prowadzący ustalają terminy, godziny i miejsce konsultacji (dobre stosownie do potrzeb studentów). Nauczyciele podają swoje adresy poczty elektronicznej („można je znaleźć na stronie internetowej”), odpowiadają na przesyłane do nich maile. Przepływ informacji pomiędzy kadrą nauczającą a studentami odbywa się głównie za pośrednictwem starostów grup. Studenci określili go jako sprawnie działający.

Pracę Dziekanatu studenci ocenili jako poprawną, choć zwracali uwagę, że godziny dostępu nie są w pełni dostosowane do ich potrzeb (dostępny cztery razy w tygodniu w godzinach 10⁰⁰-14⁰⁰). Postulowano wydłużenie godzin przyjęć, bowiem przy zajęciach w innym budynku w trakcie przerwy nie zawsze mają możliwość uzyskania niezbędnych informacji czy pomocy. Pracę Dziekanatu studenci oceniali poprzez wypełnienie kwestionariuszy ankietowych. Chcieliby poznać zbiorcze zestawienia i dowiedzieć się, czy zgłoszone uwagi przyniosą jakieś realne rezultaty. Postulatu tego nie zgłaszali jednak dotąd Władzom Wydziału.

Na terenie Wydziału są tablice informacyjne, a na nich, zdaniem studentów, znajdują się potrzebne i użyteczne wiadomości. O wiele częściej korzystają jednak z informacji na stronach internetowych, bowiem dostęp do tych informacji jest łatwiejszy. Dobrze oceniano kontakt z Władzami Wydziału – głównie poprzez wyznaczone godziny przyjęć, dostosowane do potrzeb studentów.

Pozytywnie należy ocenić, szczególnie ważną na kierunkach eksperymentalnych i trudną do efektywnego zastąpienia metodami kształcenia na odległość, możliwość bezpośredniego kontaktu studenta z dydaktykiem nie tylko podczas zajęć, zaliczeń i egzaminów lecz również podczas przygotowywania prac przejściowych dyplomowych. Potwierdzili to uczestniczący w spotkaniu studenci.

W dodatkowym **załączniku 7.4.a.** zawarto szereg uwag dotyczących kwestii formalnoprawnych związanych ze studiami oraz relacji prawnych pomiędzy Uczelnią a studentami, w tym dotyczących umowy o warunkach odpłatności za świadczone usługi edukacyjne i wnoszenia opłat. Sformułowano w nim pewną liczbę zastrzeżeń wymagających rozpatrzenia i stosownych korekt.

Przygotowane **syllabusy** dotyczące opracowanego planu i programu studiów opartego już w pełni na zasadach KRK (jak już wcześniej oceniono) **są jednolicie przygotowane, bardzo obszerne i szczegółowe, i zawierają wymagane informacje**, w tym cele kształcenia, wymagania wstępne, opis efektów kształcenia, opis treści wykładowych, materiał ćwiczeniowy, w tym zajęć terenowych, opis metod dydaktycznych, formy i kryteria zaliczenia, sposoby weryfikacji efektów kształcenia, ocenę nakładu pracy oraz literaturę przedmiotu, podstawową i uzupełniającą).

Program zajęć, zasady zaliczania oraz literatura niezbędna do opanowania pewnego zakresu wiedzy w celu zaliczenia danego przedmiotu podawane są zawsze na początku semestru. Dotyczy to także uprzednio realizowanego planu studiów. Zdaniem studentów **przekazywane im informacje są pomocne w realizacji przedmiotu i generalnie wystarczające**, zawsze można jednak zajrzeć do dokumentów pisanych (dostępnych w Dziekanacie). Część studentów poinformowała, że na niektórych przedmiotach konieczne było nawet podpisanie oświadczenia potwierdzającego fakt poznania wymagań i zasad zaliczenia przedmiotu.

Głównym mechanizmem motywującym do osiągania wysokich wyników w nauce jest, zdaniem studentów, **stypendium Rektora**. W tym sensie uznali, że Uczelnia spełnia swoje zadania motywacyjne. Stypendia Rektora dla najlepszych studentów przynajmniej

Odwoławcza Komisja Stypendialna, która analizując wnioski stosuje metodę punktową. Szczegółowe kryteria przyznawania punktów za średnią ocen, osiągnięcia naukowe, artystyczne i sportowe, wysokość punktów oraz sposób ich potwierdzania są precyzyjnie określone – informacje te są dostępne dla studentów. Wysokość stypendium uzależniona jest od pozycji na liście rankingowej najlepszych studentów. W roku akademickim 2011/2012 wysokość świadczenia wynosiła od 150 do 300 zł.

Opieka materialna studentów realizowana jest na podstawie „Regulaminu ustalania przyznawania świadczeń pomocy materialnej oraz miejsc w Domach Studenta dla studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego”. Podział Funduszu Pomocy Materialnej spełnia wymogi zawarte w art. 174 ust. 4 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Świadczenia pomocy materialnej przyznawane są przez komisje stypendialne powołane przez kierownika jednostki organizacyjnej na wniosek wydziałowego organu samorządowego. Studenci stanowili wymaganą większość składu komisji stypendialnej i odwoławczej komisji stypendialnej w roku akad. 2011/2012 (zgodnie art. 177 ust. 3 przywołanej ustawy). Zgodnie z regulaminem pomocy materialnej kadencja komisji stypendialnych pokrywa się z kadencją władz Uczelni. Skład komisji na rok akademicki 2012/2013 do dnia wizytacji nie został jednak ustalony. Na zarządzeniach Rektora wprowadzających regulamin i jego późniejsze zmiany widnieje podpis przewodniczącego samorządu studenckiego. Nie zostały jednak przedstawione uchwały odpowiedniego organu samorządu studentów, potwierdzające fakt ustalenia regulaminu w porozumieniu z samorządem studenckim zgodnie z trybem przewidzianym w art. 186 ust. 1 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*.

Zasady przyznawania pomocy materialnej są generalnie jasno określone – podane do wiadomości studentom. Studenci uczestniczący w spotkaniu pozytywnie ocenili zasady przyznawania poszczególnych świadczeń. Decyzje o przyznaniu pomocy materialnej są studentom doręczane w formie pisemnej, zgodnie z art. 109. ust. 1. Kodeksu Postępowania Administracyjnego i spełniają wymogi zawarte w art. 107 ust. 1 tegoż KPA.

W dodatkowym **załączniku 7.4.b.** zawarto szereg uwag dotyczących pewnych zastrzeżeń związanych z regulaminem pomocy materialnej dla studentów i jego działaniem. Natomiast studenci podczas spotkania z zespołem oceniającym zwrócili uwagę na niskie kwoty wypłacanych stypendiów – w roku akademickim stypendium socjalne wynosiło (w zależności od wysokości dochodu netto na osobę w rodzinie) od 100 do 200zł, zaś stypendium socjalne w zwiększonej wysokości od 130 do 240zł. Studenci poinformowali, że w poprzednim roku akademickim od semestru letniego wysokości świadczeń zostały zwiększone, ale wciąż nie mają informacji, w jakiej wysokości świadczenia zostaną przyznane w bieżącym roku akademickim.

Zdecydowana większość uczestników spotkania pochodzi spoza Rzeszowa. Część mieszkająca w domach studenckich pozytywnie oceniła bazę noclegową Uczelni. Nie zgłoszono uwag co do standardu ani opłat za miejsce w pokoju.

Działające w Uczelni organizacje i stowarzyszenia zostały zaprezentowane w *Raporcie samooceny*. Studenci uczestniczący w spotkaniu znali i potrafili wymienić liczne organizacje studenckie, które wspierają rozwój kulturowy, sportowy i społeczny studentów, także wspierający rozwój zawodowy, profesjonalny (np. koła naukowe). Jako najważniejszy wskazywano Samorząd Studencki.

Samorząd Studencki działa zarówno na szczeblu uczelnianym, jak i na szczeblu wydziałowym. Studenci wybierają starostów grup, którzy pośredniczą w kontakcie między wydziałowym organem samorządu, władzami Wydziału i prowadzącymi, a koleżankami i kolegami z roku.

Regulamin samorządu studenckiego, zgodnie z art. 202 pkt. 4. ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* wszedł w życie po stwierdzeniu przez Senat Uczelni jego zgodności z ustawą i statutem.

Przedstawiciele samorządu wydziałowego zgodnie uznali, iż współpraca z Władzami Wydziału układa się bardzo dobrze. Zwrócili uwagę na otrzymany budżet przeznaczony na organizację wydarzeń kulturalnych oraz na dostępność do różnego rodzaju materiałów biurowych.

Do tego obszaru należy także działalność powołanego na Uczelni Biura Karier. Działalności tego biura, w obszarze wspierania ich rozwoju zawodowego, studenci jak dotąd jednak nie odczuwali.

Zdecydowaną większość wyrażanych opinii studentów podczas spotkania z zespołem oceniającym zamieszczono w paragrafach prezentowanego raportu, których opinie te dotyczyły. Warto jednak wyartykułować także inne zgłoszone uwagi oraz opinie.

Przede wszystkim uczestnicy spotkania zgłosili uwagi dotyczące studiów pierwszego stopnia, a mianowicie ich realizację wyłącznie jako studiów licencjackich i braku możliwości ukończenia studiów inżynierskich na kierunku „ochrona środowiska” na Uniwersytecie Rzeszowskim. Ich zdaniem ukończenie studiów licencjackich a nie inżynierskich utrudnia im podjęcie studiów drugiego stopnia na wielu uczelniach, a także ich zdaniem niekorzystnie wpływa na perspektywy znalezienia pracy w zawodzie. Dla inżynierów oferta jest szersza.

Do mocnych stron zaliczyli wsparcie kształcenia poprzez system konsultacji. System działa dobrze, prowadzący zawsze są obecni podczas godzin konsultacji, a studenci z tych konsultacji korzystają. Dobrze ocenili także godziny otwarcia biblioteki i czytelní, ich zdaniem są przystępne i wystarczające. Studenci nie zgłosili zastrzeżeń co do liczby dostępnych tytułów – mieli jednak uwagi co do liczby egzemplarzy wybranych książek. Cenią sobie natomiast możliwość zamawiania książek za pośrednictwem Internetu.

Studenci poinformowali, że na Wydziale funkcjonuje stołówka. Ceny posiłków ocenili jako przystępne.

Ocena poziomu zadowolenia studentów z podjętych studiów nie jest jednoznaczna. Za ledwie połowa studentów uczestniczących w spotkaniu wyraziła zadowolenie z wybranego kierunku oraz miejsca studiów. Dokonując takiego wyboru kierowali się przede wszystkim niewielką odległością Wydziału od miejsca zamieszkania oraz generalnie dobrą opinią Uczelni na tle innych szkół wyższych w województwie. Większość z obecnych planuje rozpocząć studia drugiego stopnia w celu doskonalenia swoich kwalifikacji, ale za ledwie jedna trzecia wiąże dalsze studia właśnie z Uniwersytetem Rzeszowskim. Być może wynika to z faktu, że nie nabywają wiedzy i umiejętności inżynierskich.

Ocena końcowa 7 kryterium ogólnego: w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych:

1) Postępowanie kwalifikacyjne jest standardowe, nie zawiera zapisów dyskryminujących jakakolwiek grupę kandydatów. Wydział nie ustala progu punktowego, przyjmuje się wszystkich kandydatów. Możliwości kadrowe i infrastruktura dydaktyczna umożliwiają prowadzenie kierunku nawet przy dwukrotnie wyższej liczbie studentów. Problemem jest raczej zrekrutowanie odpowiedniej liczby, właściwie przygotowanych kandydatów aby kierunek mógł się rozwijać.

2) System oceny osiągnięć studentów jest generalnie zorientowany na proces uczenia się, zapewnia przejrzystość i obiektywizm formułowania ocen. Wymagania w obrębie przedmiotów są określone. Wymagania nie zawsze są standaryzowane pomiędzy przedmiotami. System oceniania studentów działa poprawnie. Egzaminy i zaliczenia służą weryfikacji wiedzy, którą można zdobyć w trakcie zajęć i pracy własnej. Oceny w opinii studentów są sprawiedliwe i służą weryfikacji wiedzy.

3) Rozliczanie osiągnięć studentów poprzez punkty ECTS umożliwia formalnie zaliczanie części studiów odbytych na innych uczelniach, w tym sensie wspiera mobilność studentów. W rzeczywistości wymiana studentów jest zaledwie incydentalna, przede wszystkim z powodu braku ich zainteresowania. Uniwersytet prowadzi międzynarodową współpracę badawczą i dydaktyczną, trudno jednak uznać, że w jakiś szczególny, bezpośredni sposób wpływa to na możliwości osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia.

4) System pomocy naukowej, dydaktycznej sprzyja generalnie rozwojowi naukowemu, społecznemu i zawodowemu studentów oraz skutecznemu osiągnięciu założonych w programie studiów efektów kształcenia. Jego mankamentem jest mała indywidualizacja kształcenia. Studenci mają bardzo dobre relacje z kadrami dydaktyczną, jest ona ich zdaniem bardzo dobrze przygotowana merytorycznie i przyjazna studentom. Świadczenia pomocy materialnej przyznawane są zgodnie z obowiązującymi przepisami, w sposób przejrzysty, generalnie poprawny. Studenci wizytowanego kierunku mają do wyboru wiele form wspierających ich rozwój zawodowy, kulturowy i społeczny.

8. Stosowanie na ocenianym kierunku studiów wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia zorientowanego na osiągnięcie wysokiej kultury jakości kształcenia

Wewnętrzny System Zapewnienia Jakości Kształcenia w Uczelni został wprowadzony na mocy Zarządzenia Rektora Nr 59/2010 z dnia 30. 12. 2010 r. w sprawie Wewnętrznego Systemu Oceny Jakości Kształcenia na Uniwersytecie Rzeszowskim. Natomiast sposób jego funkcjonowania został określony w Uchwale Nr 333/11/2011 Senatu Uniwersytetu Rzeszowskiego z dnia 24. 11. 2011 r. w sprawie funkcjonowania Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia. Zasadniczym celem (zgodnie z § 1 powyższej Uchwały) jest „*podejmowanie wszelkich działań na rzecz stałego podnoszenia jakości kształcenia,*

z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych jednostek organizacyjnych Uniwersytetu Rzeszowskiego...”

W celu kształtowania wysokiej jakości kształcenia na Uczelni powołany został Uczelniany Zespół ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia (UZZJK). Liczy on dziewięciu członków, powoływanych przez Prorektora ds. Studenckich i Kształcenia na okres kadencji władz UR. W skład zespołu wchodzi:

- przewodniczący Uczelnianego Zespołu - wyznaczony przez Rektora Prorektor lub pracownik naukowy, członek Senatu posiadający co najmniej stopień naukowy doktora habilitowanego

- pracownik Sekcji Jakości Kształcenia pełniący rolę sekretarza;
- pięciu przedstawicieli pracowników naukowo-dydaktycznych UR;
- doktorant wskazany przez Samorząd Doktorantów UR;
- student wskazany przez Samorząd Studentów UR;

Do głównych zadań UZZJK należy ocena sposobu funkcjonowania Systemu Jakości Kształcenia na UR, opracowywanie koncepcji jego ewaluacji i proponowanie Rektorowi rozwiązań dotyczących zmian w funkcjonowaniu systemu, zmierzających do stałego podnoszenia jego jakości i zgodności systemu z zapisami Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego. Organem kontrolnym systemu jest Sekcja Jakości Kształcenia (SJK) utworzona Zarządzeniem Rektora nr 12/2011 z dnia 18.03.2011 roku *w sprawie powołania Sekcji ds. Wewnętrznego Systemu Jakości Kształcenia.*

Funkcjonujący na Wydziale Biologiczno-Rolniczym system zarządzania procesem dydaktycznym na kierunku „ochrona środowiska” nie budzi zastrzeżeń i odnosi się do wszystkich najważniejszych elementów procesu kształcenia począwszy od opracowania koncepcji kształcenia, poprzez jej realizację aż do analiz stanowiących podstawy modyfikacji programu. W budowany na mocy Uchwały nr 333/11/2011 Senatu kompleksowy Wewnętrzny System Zapewnienia Jakości Kształcenia włączone zostały funkcjonujące na Wydziale od lat elementy, takie jak: ocena dorobku naukowego pracowników, hospitacje i ocena prowadzonych zajęć, analiza ich wyników przez kierowników jednostek oraz wykorzystywanie tych informacji podczas dokonywania oceny pracowników. Jakość kształcenia oceniana jest też na podstawie oceny poziomu merytorycznego zajęć, terminowości ich wykonywania, sposobu wykorzystywania sprzętu i aparatury podczas procesu dydaktycznego, na bieżąco analizowane są programy studiów i wprowadzane są ich korekty i modyfikacje. W ramach dostosowywania Wydziału do nowej Ustawy powołani zostali liderzy KRK dla poszczególnych kierunków studiów, którzy wraz z Dziekanem brali udział w licznych kursach, szkoleniach i seminariach. Na szczelbu Wydziału odbyło się spotkanie w celu dostosowania programów kształcenia do nowych uregulowań prawnych.

Obecna struktura systemu zarządzania i kształtowania jakości kształcenia dla Wydziału Biologiczno-Rolniczego określona została decyzją Rady Wydziału z 4 lipca 2012 r. W skład tego systemu wchodzi:

1. Prodziekan ds. jakości kształcenia,
2. Wydziałowy Zespół ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia,
3. Komisje dydaktyczne ds. kierunków,
4. Zespół ds. informacji elektronicznej.

Nad zapewnieniem sprawnego funkcjonowania systemu jakości kształcenia na Wydziale czuwa Prodziekan ds. jakości kształcenia. Rozwojem systemu kieruje Wydziałowy Zespół ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia. Zespół ten ocenia też sposób jego funkcjonowania i wskazuje kierunki zmian. Posiedzenia Zespołu zwoływane są przez jego przewodniczącego, w miarę potrzeb, jednak nie rzadziej niż jeden raz w semestrze. Każdorazowo sporządza się protokół z posiedzenia, w którym odnotowuje się przebieg zebrania i przyjęte ustalenia.

Przedstawiciele studentów wchodzi w skład zarówno Uczelnianego Zespołu ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia jak i Wydziałowego Zespołu ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia. Zespoły te mają zająć się m.in. monitorowaniem i okresowymi przeglądami programów kształcenia oraz analizą sylabusów pod kątem spójności celów, treści programowych, form zajęć i stosowanych metod dydaktycznych z zakładanymi efektami kształcenia.

Poza Zespołem w ramach Wydziału funkcjonują Komisje Dydaktyczne ds. kierunków, które zajmują się doskonaleniem programów kształcenia.

Obecny skład osobowy zarówno powyższego Zespołu jak i poszczególnych Komisji Dydaktycznych został zatwierdzony na Radzie Wydziału z dnia 18. 10. 2012 r.

Na Wydziale funkcjonują następujące ankiety:

- studencka ankieta oceny prowadzącego przedmiot;
- ankieta oceny studiów podyplomowych;
- ankieta oceny pracy dziekanatu;
- ankieta oceny pracy sekretariatu;
- protokół hospitacji, oraz
- tabela nakładu czasu pracy studenta w semestrze (ankieta wydziałowa).

Ankiety te zostały opracowane na podstawie Zarządzenia Nr 86/2011 Rektora Uniwersytetu Rzeszowskiego z dnia 21. 11. 2011 r. w sprawie określenia wzorów ankiet funkcjonujących w ramach wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia.

W czasie spotkania zespołu PKA ze studentami część uczestników poinformowała, iż wypełniała ankiety dotyczące nauczycieli akademickich. Kwestionariusz ankiety zdaniem studentów jest jasny i przejrzysty oraz uwzględnia najważniejsze kwestie. Wykorzystywany wzór ankiety składa się z 10 pytań sformułowanych w dość lakoniczny sposób. Zdaniem studentów kwestionariusz jest dość dobrze skonstruowany, a co ważne – zawiera miejsce na uwagi własne. Ankieta przeprowadzana jest przez pracowników dziekanatu w formie papierowej, w trakcie zajęć dydaktycznych. Studenci oceniają także swój wkład w naukę danego przedmiotu, szacując przy tym czas poświęcony na przygotowanie do zaliczenia poszczególnych form przedmiotu.

Zestawienie ocen na koniec semestru jest przekazywane do Sekcji Jakości. Zadaniem tej sekcji jest: monitorowanie oraz ocena sposobu wdrażania i realizacji instrumentów wchodzących w skład systemu, systematyczna kontrola system, dorywcza kontrola w jednostkach organizacyjnych Uczelni, sugerowanie ewentualnych zmian pokontrolnych, a także gromadzenie wyników przeprowadzonych badań. Z działalności Sekcji jest sporządzany raport. Na potwierdzenie działalności Sekcji przedstawiono podczas wizytacji zestawienia ocen prowadzących oraz dokument przedstawiający analizę ocen nauczycieli

akademickich. Zestawienia te przedstawiają rodzaj oceny za poszczególne zagadnienie będące przedmiotem ankiety jak i skalę ocen.

Istotnym elementem system zapewnienia jakości kształcenia na Uniwersytecie Rzeszowskim jest działające od 2002 roku Biuro Karier. Oprócz zadań związanych z ułatwianiem studentom i absolwentom znalezienia zatrudnienia do kompetencji Biura należy badanie losów absolwentów i monitorowanie ankietowych opinii absolwentów o efektach i przydatności kształcenia po jednym, trzech i pięciu latach od ukończenia studiów. Opracowana została *Deklaracja uczestnictwa w badaniu „Losy zawodowe absolwentów Uniwersytetu Rzeszowskiego”*. Tę wstępną ankietę otrzymuje student wraz z kartą obiegową. W przypadku studentów ocenianego kierunku studiów ankietyzacja ta jeszcze nie była przeprowadzana.

Sposoby weryfikacji efektów kształcenia dla poszczególnych przedmiotów znajdują się w sylabusach przedstawianych studentom na pierwszych zajęciach. Metody weryfikacji zależą od specyfiki prowadzonych zajęć.

Podczas spotkania z zespołem wizytujący pracownicy potwierdzili możliwość wpływania na program studiów i doskonalenie procesu kształcenia. Studenci mogą wpływać na program studiów poprzez ankiety oraz bezpośrednie kontakty z pracownikami. W projektowaniu planów studiów i programów nauczania uczestniczą przedstawiciele samorządu studenckiego przekazując swoje uwagi na posiedzeniach organów kolegialnych. Studenci zostali również powołani do składu zespołów – uczelnianego i wydziałowego – mających zająć się w najbliższym czasie zagadnieniami jakości kształcenia.

Uczestniczący w spotkaniu z zespołem wizytującym studenci nie posiadali informacji na temat dostosowywania programu studiów do potrzeb lokalnego rynku pracy. Nie wszyscy wiedzieli również o istnieniu poszczególnych wewnętrznych organów takich jak zespół ds. zapewnienia jakości kształcenia. Studenci uczestniczący w spotkaniu nie zgłosili własnych pomysłów mających na celu ulepszenie systemu zapewnienia jakości kształcenia.

Formułowanie opinii dotyczących planów studiów i programów nauczania odbywa się w formie pisemnej, zgodnie z art. 68 ust. 4 ustawy. Przedstawione opinie nie wnoszą żadnych poprawek, jedynie pozytywnie opiniują przedstawione programy studiów. Brak poprawek w opinii - zdaniem przedstawicieli samorządu studenckiego - wynika z wcześniejszych konsultacji z nimi projektów programów studiów oraz uwzględnieniu wystosowanych przez nich ustnie poprawek, już na etapie tworzenia projektu.

Tak skonstruowany wewnętrzny system zapewniania jakości kształcenia należy uznać za efektywny w zakresie analizy efektów kształcenia i mechanizmów służących monitorowaniu i doskonaleniu programu kształcenia. W fazie tworzenia programów studiów opartych o KRK członkowie Wydziałowego Zespołu ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia i liderzy ds. poszczególnych kierunków wzięli udział w szkoleniach z udziałem Ekspertów Bolońskich, a następnie przeprowadzali seminaria i warsztaty dla pracowników Wydziału mające na celu przekazanie informacji o Krajowych Ramach Kwalifikacji, o ich wdrażaniu w szkolnictwie wyższym oraz sposobie opracowywania efektów kształcenia, przygotowywania bilansów punktów ECTS i sylabusów wg nowych zasad. Przygotowane przez właściwe komisje programy kształcenia, w tym również efekty kształcenia zostały przedstawione i poddane pod dyskusję pracownikom naukowo-dydaktycznym, studentom

(za pośrednictwem przedstawicieli samorządu studenckiego), współpracującym z Wydziałem przedstawicielom interesariuszy zewnętrznych. Po dokonanej analizie, dyskusji i uwzględnieniu opinii interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych programu kształcenia zostały zatwierdzone przez Radę Wydziału. Następnie efekty kształcenia opracowane dla każdego kierunku zostały zweryfikowane przez Senacką Komisję ds. Dydaktyki i Wychowania, a następnie zatwierdzone przez Senat.

Do narzędzi oceny i monitorowania programów kształcenia i diagnozowania jego słabych stron służą przede wszystkim badania ankietowe studentów, hospitacje prowadzących przedmiot oraz działania Wydziałowego Zespołu ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia w zakresie m. in.

- monitorowanie i okresowe przeglądy programów kształcenia,
- przegląd i analiza sylabusów pod kątem spójności celów, treści programowych, form zajęć i stosowanych metod dydaktycznych z zakładanymi efektami kształcenia,
- analiza treści kształcenia poszczególnych przedmiotów w celu wyeliminowania powtórzeń oraz oceny prawidłowości sekwencji przedmiotów/modułów w planie studiów,
- analiza i ocena jakości procesu dyplomowania przez kontrolę doboru tematów prac dyplomowych i analizę zgodności ich tematyki z prowadzoną działalnością naukową nauczycieli akademickich,
- kontrola form i kryteriów weryfikacji wiedzy studentów,
- weryfikacja efektów kształcenia przyporządkowanych do przedmiotu oraz ich odniesień do efektów kierunkowych na poszczególnych kierunkach studiów.

Do doskonalenia programów kształcenia wykorzystuje się wyniki ankiet, hospitacji, postulaty zgłaszane przez studentów, propozycje zmian zgłaszane przez pracowników i interesariuszy zewnętrznych oraz wnioski z analizy działań podejmowanych przez Wydziałowy Zespół ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia. Doskonalenie efektów kształcenia, jak również całego programu kształcenia oraz dyskusja nad poprawą jakości kształcenia są także przedmiotem spotkań kierowników zakładów i katedr oraz obrad Rady Wydziału. Przykłady potwierdzające poprawne funkcjonowanie wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia dotyczą zarówno bezpośredniego wpływu interesariuszy wewnętrznych na doskonalenie programu nauczania (wprowadzenie do programu dodatkowych przedmiotów takich jak: lichenologia, podstawy ekologii człowieka oraz przesunięcia przedmiotów na inny semestr – wnioski pracowników; zmiany w ofercie przedmiotów do wyboru oraz rozdzielenie przedmiotu chemia z biochemią na 2 odrębne przedmioty – wnioski studentów), analizy wyników ankiet (wprowadzenie egzaminu z języka obcego, umożliwiającego uzyskanie zakładanych dla tego przedmiotu efektów kształcenia), hospitacji zajęć (wspólna analiza hospitowanych zajęć przez hospitowanego pracownika i osobę hospitującą przeprowadzana w ciągu tygodnia od hospitacji) oraz działań Wydziałowego Zespołu ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia (wyeliminowanie powtórzeń oraz oceny prawidłowości sekwencji przedmiotów w planie studiów; usprawnienie doboru metod weryfikacji założonych efektów kształcenia). Można również podać pozytywne przykłady działania systemu podczas dostosowywania programu nauczania do KRK (na wniosek interesariuszy zewnętrznych do planu studiów został wprowadzony przedmiot: „Pozyskiwanie funduszy na badania” oraz lektorat z języka obcego na studiach II stopnia, uwzględniono uwagi interesariuszy wewnętrznych

i zewnętrznych w celach, treściach i efektach kształcenia przedmiotów objętych planem studiów). Przykłady te dowodzą, że wewnętrzny system zapewniania jakości kształcenia zawiera sprawnie funkcjonujące mechanizmy umożliwiające analizę efektów kształcenia. Wskazują również, że system pozwala na skuteczne diagnozowanie słabych stron programu kształcenia oraz na elastyczne reagowanie na potrzeby interesariuszy zewnętrznych.

Analiza wyników ostatnich ankiet została przedstawiona Radzie Wydziału nowej kadencji (wrzesień 2012). Dotychczas uzyskane wyniki przeprowadzonych ankiet są traktowane jako ewaluacja stanu obecnego i będą podstawą do wprowadzania działań na rzecz doskonalenia jakości kształcenia. Jedynie nieliczni studenci obecni na zebraniu z zespołem PKA wiedzieli, co dzieje się z ankietami po ich wypełnieniu. Studenci zapytani o możliwość poznania wyników ankietyzacji powiedzieli, że nie mają do nich wglądu – nie zabiegali jednak o to. Zasugerowali, że prawdopodobnie dostęp do wyników ankietyzacji mają przedstawiciele samorządu studenckiego, nie byli jednak przekonani co do tego stwierdzenia. Na pytanie o zapoznanie się ze zbiorczymi zestawieniami ankietyzacji 108 pracowników naukowo-dydaktycznych w roku akademickim 2011/2012 umieszczonymi na tablicy ogłoszeń przy dziekanacie przyznali, iż nie zwrócili na nie uwagi.

Studenci wspomnieli o sytuacji, gdy nauczyciel, co do którego zgłosili liczne uwagi wypełniając ankietę, wielokrotnie podczas prowadzenia kolejnych zajęć wspominał o tym fakcie cytując zawarte w uwagach ankiety komentarze. Uzasadnione jest podjęcie kroków mających na celu informowanie studentów o ankietyzacji.

Zapytani o hospitacje zajęć studenci odpowiedzieli, że nie mieli okazji uczestniczyć w hospitowanych zajęciach. Studenci poinformowali, że nie są na bieżąco informowani o wprowadzanych zmianach w systemie zapewnienia jakości kształcenia. Nie potrafili powiedzieć, czy ich przedstawiciele w organach samorządu uczestniczą w zebraniach komisji zajmujących się jakością kształcenia.

Wydział Biologiczno-Rolniczy współpracuje z wieloma lokalnymi instytucjami zarówno na polu naukowym jak i dydaktycznym. Z reguły są to instytucje państwowe. Zespół wizytujący otrzymał kopie dokumentów świadczących o konsultacjach dotyczących programów kształcenia, kompetencji pożądanых u absolwenta oraz efektów kształcenia dla kierunku „ochrona środowiska” przesłane przez: Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną, Wydziału Ochrony Środowiska i Rolnictwa Urzędu Marszałkowskiego, Podkarpackiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego, Bieszczadzkiego Parku Narodowego, oraz Lasów Państwowych. Przedstawiciele tych instytucji wzięli również udział w spotkaniu z zespołem wizytującym potwierdzając ścisłą współpracę z władzami Wydziału na polu kształcenia studentów i dostosowywania profilu absolwenta do oczekiwań tych instytucji. Doświadczenie praktyczne i wiedza teoretyczna pracowników instytucji współpracujących jest wykorzystywane przede wszystkim w procesie kształcenia praktycznych umiejętności podczas zajęć terenowych i praktyk studenckich. W trakcie spotkania z zespołem wizytujący pojawiły się również nowe pomysły modyfikacji programu Ochrona środowiska wypracowane podczas wspólnej dyskusji. Pokreślono również potrzebę dalszych spotkań tego typu. Można zatem stwierdzić, że interesariusze zewnętrzni mieli wpływ na kształtowanie programu studiów, a obecne działania władz Wydziału stwarzają podstawy do dalszego doskonalenia jakości kształcenia przy współpracy ze środowiskiem potencjalnych

pracodawców. Pomimo dobrze działającej współpracy z instytucjami zewnętrznymi w procesie zapewnienia jakości kształcenia dość istotnym elementem powinno stać się systemowe badanie opinii pracodawców na temat kwalifikacji oraz oczekiwań rynku pracy co do pożądanych kwalifikacji absolwentów, co wpłynęłoby na modyfikowanie programów studiów pod kątem sprostania wymaganiom pracodawcom, a tym samym zwiększenia szans przyszłych absolwentów na rynku pracy.

Pracownicy Wydziału mogą mieć bezpośredni wpływ na doskonalenie procesu kształcenia poprzez modyfikację treści form i treści prowadzonych zajęć dydaktycznych. Ich wiedza i doświadczenie jest wykorzystywana w procesie ciągłego doskonalenia programu nauczania. Ważną inicjatywą władz Wydziału umożliwiającą łatwiejsze włączenie się interesariuszy wewnętrznych w doskonalenie procesu kształcenia jest wspomniany już wydziałowy „Przewodnik do jakości kształcenia” jaki ma zostać zamieszczony na stronie internetowej Wydziału.

Studenci mają możliwość zgłoszenia ewentualnych uwag dotyczących programu studiów czy nauczycieli akademickich opiekunowi roku, którego zadaniem jest pomoc w rozwiązaniu problemu bądź przedstawienie go Władzom Wydziału. Władze wizytowanej jednostki deklarują możliwość zorganizowania hospitacji zajęć dydaktycznych przez prodziekana ds. studenckich, jeśli zostanie zgłoszone takie zapotrzebowanie. Studenci nie posiadali informacji na temat udziału interesariuszy zewnętrznych w procesie zapewnienia jakości kształcenia.

Studenci mają swoją reprezentację w Senacie Uczelni na poziomie wymaganym w art. 61 ust. 3 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym. Wśród 58 członków Senatu jest 12 miejsc dla przedstawicieli studentów i 1 miejsce dla przedstawiciela doktorantów. Niepokój budzi jednak 5 wakatów studenckich w Senacie Uczelni. Sugeruje się uzupełnienie przedstawicieli studentów w organie kolegialnym.

Wśród 56 członków Rady Wydziału jest 8 przedstawicieli studentów i 1 doktorant – co stanowi 16,07% składu - nie jest zatem spełniony art. 67 ust. 4 ustawy. Wskazane jest przeprowadzenie wyborów uzupełniających do Rady Wydziału wśród studentów. Uwagę zwraca stosunkowo niska frekwencja członków studenckich na posiedzeniach Rady – przedstawiciele wydziałowego samorządu tłumaczą to faktem uczestniczenia w zajęciach w czasie posiedzeń organu.

Przedstawiciele studentów aktywnie uczestniczą w konferencjach dotyczących jakości kształcenia organizowanych pod patronatem Parlamentu Studentów RP.

Jako organ samorządu studenckiego została powołana Komisja Dydaktyki, zajmująca się m.in. reprezentowaniem stanowiska studentów w sprawach związanych z obsługą studiów, popularyzacją programu Erasmus i MOST oraz udziałem w pracach zespołów dostosowujących programy studiów do wymagań określonych w deklaracjach Procesu Bolońskiego.

Studenci wchodzi w skład komisji rektorskich i senackich; w tym dyscyplinarnych ds. studentów i nauczycieli akademickich (zgodnie z art. 213 ust. 5 oraz art. 142 ust. 3).

Tabela nr 1 Ocena możliwości realizacji zakładanych efektów kształcenia (odrębnie dla każdego poziomu kompetencji).

Zakładane efekty kształcenia	Program i plan studiów	Kadra	Infrastruktura dydaktyczna/ biblioteka	Działalność naukowa	Działalność międzynarodowa	Organizacja kształcenia
wiedza	+	+	+	+	+/-	+
umiejętności	+	+	+	+	+/-	+
kompetencje społeczne	+	+	+	+	+/-	+

- +** - pozwala na pełne osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia
- +/-** - budzi zastrzeżenia - pozwala na częściowe osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia
- - nie pozwala na osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

Ocena końcowa 8 kryterium ogólne: w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych:

1) Wydział wypracował wewnętrzny system zapewniania jakości kształcenia. Stosowane procesy, procedury i narzędzia badające jakość nie odbiegają od standardowych. System ten jest spójny i ma charakter kompleksowy. Poddawany jest też on ciągłym ulepszeniom. Struktura zarządzania procesem dydaktycznym jest formalnie zdefiniowana i przejrzysta. Programy studiów są opiniowane przez samorząd studencki. Studenci zasiadają w komisjach zajmujących się jakością kształcenia oraz w organach kolegialnych Uczelni. Nie jest natomiast spełnione ustawowe kryterium procentowego udziału studentów w Senacie i Radzie Wydziału.

2) Udział interesariuszy zewnętrznych i wewnętrznych w procesie zapewnienia jakości kształcenia jest dość istotny. Studenci nie potrafili jednak wskazać przykładów współpracy na tym polu Uczelni z innymi interesariuszami.

9. Podsumowanie

Tabela nr 2 Ocena spełnienia kryteriów oceny programowej

Kryterium	Stopień spełnienia kryterium				
	wyróżniająco	w pełni	znaczaco	częściowo	niedostatecznie
koncepcja rozwoju kierunku		X			
cele i efekty kształcenia oraz system ich weryfikacji		X			
program studiów		X			
zasoby kadrowe		X			
infrastruktura dydaktyczna	X				
prowadzenie badań naukowych		X			
system wsparcia studentów w procesie uczenia się		X			
wewnętrzny system zapewnienia jakości		X			

Cele kształcenia dotychczasowego absolwenta kierunku „ochrona środowiska” oraz uzyskiwane efekty kształcenia odpowiadały dotąd standardom kształcenia i przyjętym deskryptorom zgodnymi z rozporządzeniem MNiSzW z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia (Dz. U. Nr 164, poz. 1166 z późn. zm.). Wprowadzone i realizowane już plany i programy studiów dostosowano w pełni do rozporządzenia MNiSzW z dnia 2 listopada 2011 w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (Dz. U. Nr 253, poz. 1520).

Rozwój kierunku nie jest zagrożony czynnikami wewnętrznymi. Wydział sformułował interesującą koncepcję kierunku i przygotował odpowiedni plan i program studiów, posiada stosowną kadrę nauczającą i dobrą, a w pewnych aspektach bardzo nowoczesną infrastrukturę dydaktyczną. Zagrożenia mogą wynikać ze zmniejszającej się liczby kandydatów. Poza

przyczynami obiektywnymi związanymi z niżem dydaktycznym, w części może wynikać z założonego kształcenia uniwersyteckiego, bez zapewnienia umiejętności inżynierskich.